

Kulturmiljöstatistik

Kulturfakta 2022:6

Postadress: Box 1001, 405 21 Göteborg

Besöksadress: Södra Vägen 54

Telefon: 031-395 20 00

E-post: info@kulturanalys.se

Webbplats: www.kulturanalys.se

© Myndigheten för kulturanalys 2022

Omslagsillustration: Anna Lena Mayor Ekeblad

Formgivning: Bazooka

Myndigheten för kulturanalys

Kulturmiljöstatistik

Kulturfakta 2022:6

Innehåll

Sammanfattning	5
Skyddade och utpekade kulturmiljöer	5
Ekonomi och anslag	5
Årsarbetskrafter och verksamhet	6
Civila samhället och engagemang	6
Summary	7
Protected and designated historical environments	7
Finance and government appropriations	7
Full-time equivalents and initiatives	8
Civil society and engagement	8
Inledning	9
Definitioner	9
Kulturmiljö, kulturmiljöarbete och kulturarv	10
Fornlämning, övrig kulturhistorisk lämning och uppdragsarkeologi	10
Byggnadsminnen, kulturresevat och världsarv	11
Verksamhet som ingår i rapporten	13
Data och tidsserier	13
Disposition	13
Skyddade och utpekade kulturmiljöer	14
Fornlämningar	14
Antalet fornlämningar fortsätter att öka	14
De flesta fornlämningar är gravar	15
Regionala variationer	16
Fler fornlämningar tas bort	17
Skogsbrukets skador på fornlämningar	19
Byggnadsminnesförklaringar	20
Byggnadsminnesförklaringarna är på en lägre nivå än tidigare	20
Flest byggnadsminnen är bostäder eller offentlig bebyggelse	21
Tre län sticker ut	22
Få byggnadsminnen har hävts de senaste åren	22
Skyddat genom plan- och bygglagen	23
Kyrkliga kulturminnen	23
Över 3 400 kyrkliga kulturminnen	23
Riksintresse för kulturmiljövård	26
Västra Götalands län har flest riksintressen	26
Kulturresevat	28
Två nya kulturresevat 2021	28
Världsarv	29

Ekonomi och anslag	30
Statliga anslag till kulturmiljöarbete	30
Statens utgifter till kulturmiljö ökar	30
Kulturmiljövårdsanslaget går främst till vård av bebyggelse	31
Riksintressen för kulturmiljövård och byggnadsminnen vanliga objekt i kulturmiljövårdsanslaget.....	32
Länsstyrelsernas verksamhetskostnader	33
Verksamhetskostnaderna ligger på en stabil nivå sedan 2018.....	33
Kyrkoantikvarisk ersättning	34
Den kyrkoantikvariska ersättningen är oförändrad.....	34
Ersättningen går till vårdinsatser och kyrkobyggnader	36
EU-medel genom miljöersättningar och miljöinvesteringar	37
Över en miljard i miljöersättningar till kulturmiljö	37
300 projekt fick stöd för miljöinvesteringar	39
Årsarbetskrafter och verksamhet	41
Länsstyrelsernas kulturmiljöarbete	41
Ungefär lika många årsarbetskrafter sedan 2009	41
Antalet ärenden har ökat kraftigt	42
Länsmuseernas kulturmiljöarbete	43
Kunskapsuppbyggnad är en vanlig aktivitet.....	43
Kommunernas kulturmiljöarbete.....	44
Uppdragsarkeologi	46
Vanligt att privata exploatörer tilldelas beslut.....	46
Svenska kyrkans kulturmiljöarbete.....	49
Alla stift har personal med antikvarisk inriktning	49
Civila samhället och engagemang.....	50
Riksantikvarieämbetets bidragsgivning	50
Över 21 miljoner till det civila samhällets kulturmiljöarbete.....	50
Sveriges Hembygdsförbund har fått en stor andel av medlen	51
Bidrag till kulturarvsarbete sedan 2017.....	51
Hembygdsrörelsen	52
Referenser.....	55

Sammanfattning

I denna rapport sammanställer Myndigheten för kulturanalys för tredje gången kulturmiljöstatistik. Kulturmiljöer är en del av kulturarvet och beskrivs vanligen som hela den av människan påverkade miljön som på olika sätt präglats av mänskliga verksamheter och aktiviteter.

Kulturmiljöstatistiken handlar i första hand om den fysiska miljön, samt de förutsättningar som finns gällande finansiering och organisation av det offentliga uppdraget kring kulturmiljö. Rapporten redogör bland annat för skyddade och utpekade kulturmiljöer, kulturmiljöarbetets anslag och ekonomi, verksamhet och årsarbetskrafter samt det civila samhällets stöd och arbete.

Målet för årets uppdatering av statistik har varit att fortsätta arbetet med att kvalitetssäkra data och presentera dem som officiell statistik. All data som rapporten bygger på håller inte den kvalitet som krävs för att uppfylla kraven för officiell statistik. I denna rapport finns därför både officiell statistik och övrig statistik om kulturmiljö. I huvudsak visar rapporten följande:

Skyddade och utpekade kulturmiljöer

Antalet fornlämningar fortsätter att öka. År 2021 fanns det 306 935 fornlämningar och 366 860 övriga kulturhistoriska lämningar. Även om antalet har ökat över tid har även fler tagits bort jämfört med tidigare år. Kategorin gravar var störst, och merparten av gravarna utgjordes av fornlämningar.

En byggnadsminnesförklaring innebär ett starkt skydd för bevarande, och kan gälla en eller flera byggnader. År 2021 fanns det 2 556 byggnadsminnen, varav 286 var statliga byggnadsminnen. Nyregistreringen var på en lägre nivå än tidigare. År 2021 tillkom 12 byggnadsminnen och 8 statliga byggnadsminnen. De flesta byggnadsminnen var bostadsbebyggelse eller offentlig bebyggelse. År 2021 hävdades inga byggnadsminnen eller statliga byggnadsminnen.

Det fanns 3 425 kyrkliga kulturminnen år 2021. De flesta var tillståndspliktiga kyrkor uppförda före 1940. Fram till år 2021 hade 100 kyrkor sålts, de flesta av dem var icke tillståndspliktiga.

År 2021 fanns det 1 484 riksintressen för kulturmiljövård. Två nya kulturresevat bildades år 2021. Det fanns då 47 kulturresevat samma år.

Ekonomi och anslag

Utgifterna för de statliga anslagen till kulturmiljö ökar. Över 1,3 miljarder fördelades totalt år 2021 i anslaget till Riksantikvarieämbetet, den kyrkoantikvariska ersättningen, bidraget till kulturmiljövård och anslaget till bidragsfastigheter. Det är

en ökning med 6 procent i fasta priser sedan 2020. Störst var anslaget till den kyrkoantikvariska ersättningen på 460 miljoner. Den är oförändrad sedan 2010, vilket innebär att anslaget minskar i fasta priser. Ersättningen går främst till vårdinsatser och kyrkobyggnader. Det var vanligast att medlen i kulturmiljövårdsanslaget gick till riksintressen för kulturmiljövård och byggnadsminnen.

År 2021 uppgick länsstyrelsernas verksamhetskostnader för kulturmiljö till nästan 168 miljoner kronor. Sedan 2018 ligger kostnaderna på ungefär samma nivå.

År 2021 gick över 1 miljard från landsbygdsprogrammet till kulturmiljö i olika miljöersättningar kopplade bland annat till betesmarker, slätter samt andra natur- och kulturmiljöer. Samma år fördelades cirka 7 miljoner kronor till 300 olika projekt som miljöinvesteringar.

Årsarbetskrafter och verksamhet

Länsstyrelserna hade nästan 168 årsarbetskrafter relaterade till kulturmiljöarbete 2021. Det är det största antalet årsarbetskrafter kopplade till kulturmiljö sedan 2009, även om förändringen är liten. Antalet årsarbetskrafter i respektive län varierade mellan 3,7 (Blekinge) och 17,9 (Västra Götaland).

Kulturanalys presenterar i årets rapport ny statistik om läns museernas kulturmiljöarbete. De hade 231 årsarbetskrafter kopplade till kulturmiljö 2021. De flesta årsarbetskrafter ägnades åt kunskapsuppbyggnad.

I årets rapport presenteras statistik om uppdragsarkeologi igen. År 2021 fattades 1 305 beslut om uppdragsarkeologi. Privata exploatörer tilldelades 40 procent av besluten, medan kommuner fick 37 procent. Kostnaderna uppgick till 328 miljoner. Av dem stod kommunala exploatörer för 44 procent.

Svenska kyrkan har över tid byggt upp antikvarisk kompetens i sina stift. Alla stift hade personal med antikvarisk kompetens 2021. Tillsammans hade de 20,9 årsarbetskrafter med antikvarisk inriktning.

Civila samhället och engagemang

Det civila samhället fick över 21 miljoner kronor i bidrag kopplat till kulturmiljö år 2021. Sveriges hembygdsförbund är den största stödmottagaren. Hembygdsrörelsen hade 2,5 miljoner besökare till sina verksamheter år 2021, en halvering jämfört med 2019. På samma sätt har det ideella arbetet minskat kraftigt som en följd av pandemin.

Sedan 2017 finns bidraget till kulturarvsarbete. Mellan 2019 och 2020 höjdes bidraget med 1 miljon kronor till 17 miljoner. Av medlen är 8 miljoner kronor avsatta för arbetslivsmuseer.

Summary

This report is the second compilation by the Swedish Agency for Cultural Policy Analysis (Kulturanalys) of statistics covering cultural heritage/historic environments. Historic environments are environments that are in some way shaped by human activities.

The report is primarily about the physical environment and the conditions for funding and organising public-sector assignments concerning cultural heritage/historic environments. Among other things, the report describes protected and designated historic environments, state appropriations and finances, organisations and workforces, as well as support to civil society.

The goal of this year's report has been to continue the work of quality assuring data and presenting them as official statistics. Not all data on which this report is based are of sufficient quality to meet the requirements for official statistics. Therefore, the report contains both official statistics and other statistics concerning cultural heritage/historic environments. The main conclusions of the report are as follows:

Protected and designated historical environments

The number of ancient remains continues to increase over time. In 2021, there were 306,935 ancient remains and 366,860 other historical remains. Although the total has increased, more objects have been removed than in previous years. The largest category was graves and most of them are classified as ancient remains.

Listed buildings enjoy strong protection. A single listing may apply to one or several buildings. In 2021, there were 2,556 listed buildings in Sweden, 286 of which were state-owned. The number of new buildings declared listed has been on a low level recent years. In 2021, 12 individually owned and 8 state-owned listed buildings were added. Most listed buildings were residential properties or public buildings. No listed buildings had their status revoked during 2021.

There were 3,425 listed churches in 2021. The majority of listed churches were built before 1940 and therefore require permission before any alterations can be made. Up to 2021, 100 churches had been sold. Most of them were built after 1940. In 2021, there were 1,484 areas of national interest for the historic environments. Two new cultural reserves were established in 2021, taking the total to 47.

Finance and government appropriations

Government expenditure for cultural heritage/cultural environment has increased. In 2021, over SEK 1.3 billion was allocated to the Swedish National Heritage Board, Church Antiquarian Compensation and grants for historic environment conservation and subsidised properties. This is a year-over-year increase of 6 per cent. While the

largest appropriation, SEK 460 million, went to Church Antiquarian Compensation, it has remained unchanged since 2010 and so has decreased in real terms. It is primarily used for conservation measures and the upkeep of church buildings. The most common use of funds from the historic environment grant was the conservation of historic environments and listed buildings.

In 2021, county administrative boards' operating costs for historic environments were almost SEK 168 million. The costs have remained relatively stable since 2018.

In 2021, over SEK 1 billion was granted from the Rural Development Programme to historic environments, including pasture and hay fields, as well as other natural and cultural environments. A total of approximately SEK 7 million was also invested in 300 different historical environment projects.

Full-time equivalents and initiatives

In 2021, county administrative boards employed almost 168 full-time equivalents (FTEs) in positions related to historical environments. This is the largest number of FTEs associated with historic environments since 2009, although the increase is small in comparison to other years. The number of FTEs in each county varied considerably, from 3.7 in Blekinge to 17.9 in Västra Götaland.

In this year's report, Kulturanalys presents new statistics on the work that county museums do in the cultural heritage/historical environment area. In 2021, county museums employed 231 FTEs in positions related to historic environments. Most of these were involved in knowledge-building activities.

This year's report also presents statistics on contract archaeology. In 2021, 1,305 contract archeology decisions were made, 40 percent of which were rewarded to private developers and 37 per cent to municipal developers. The total cost was SEK 328 million, of which 40 per cent went to municipal developers. The Church of Sweden has over time built up antiquarian expertise in its dioceses. All diocese employed antiquaries in 2021. In total, the Church of Sweden had 20.9 FTEs in positions related to antiquities.

Civil society and engagement

Civil society received over SEK 21 million in grants for cultural heritage/historic environments in 2021. The Swedish Local Heritage Federation was the largest beneficiary. The nationwide local heritage movement reported 2.5 million visitors in 2021, half of the figure for 2019. Non-profit activities in general have suffered a similar downturn as a result of the pandemic.

The grant for cultural heritage initiatives have been available since 2017. The grant increased by SEK 1 million to SEK 17 million between 2019 and 2020. Of these funds, SEK 8 million are set aside for working life museums.

Inledning

Myndigheten för kulturanalys (Kulturanalys) ansvarar för statistik om kulturmiljö. I denna rapport presenterar Kulturanalys statistik över kulturmiljöområdet för tredje gången. Rapporten redogör bland annat för skyddade och utpekade kulturmiljöer, ekonomi och anslag, verksamhet och årsarbetskrafter samt bidrag till det civila samhällets organisationer.

Statistikområdet är under kontinuerlig utveckling. Sedan Kulturanalys senaste publikation har bland annat uppgifter om läsmuseernas arbete, uppdragsarkeologi och EU-medel i form av miljöinvesteringar tillkommit.

Definitioner

Kulturmiljö är ett brett begrepp. Begreppet avser ”hela den av människor påverkade miljön, det vill säga som i varierande grad präglats av olika mänskliga verksamheter och aktiviteter.” (Riksantikvarieämbetet 2015, s. 12).

Kulturmiljöstatistiken avgränsas i första hand till den fysiska miljön samt de förutsättningar som finns gällande finansiering och organisation av det offentliga uppdraget kring kulturmiljö. I rapporten används många uttryck och begrepp som ligger nära varandra, därför ägnas nästkommande sidor åt att förklara dem. Begreppen är främst baserade på hur de definieras och används i lagstiftning och propositioner.

Kulturmiljö, kulturmiljöarbete och kulturarv

Kulturmiljö – ”Kulturmiljöer är en del av kulturarvet och beskrivs vanligen som hela den av människan påverkade miljön som på olika sätt präglats av mänskliga verksamheter och aktiviteter” (Prop. 2016/17:116 s. 140). Kulturmiljö kan preciseras och avgränsas till att omfatta enskilda anläggningar eller lämningar, ett mindre eller större landskapsavsnitt, en bygd eller en region.

Kulturmiljöarbete – Kulturmiljöarbete är den verksamhet som bedrivs för att skapa förutsättningar för att kulturmiljön ska bevaras, användas och utvecklas och syftar till att försäkra nuvarande och kommande generationer tillgång till en mångfald av kulturmiljöer (Prop. 2012/13:96). Det innefattar såväl vård och levandegörande som nyttjande, det vill säga sådana aktiviteter som syftar till att kulturmiljövärdena tas tillvara och integreras i samhällsutvecklingen (Prop. 1998/99:114).

Kulturmiljövård – Kulturmiljövård är en samlingsbeteckning för verksamheter avsedda att vårda, förvalta, levandegöra och sprida kunskap om kulturvärden hos fornlämningar, bebyggelse och kulturlandskap. Kulturmiljövård används ibland synonymt med kulturmiljöarbete men även i snävare bemärkelse med fokus på vårdinsatser av olika slag som nämnts ovan.

Kulturarv – Kulturarv utgörs av historiska spår som tillkommit genom mänsklig aktivitet i olika tider. Det är spår och uttryck från det förflutna som tillskrivs värde och används i samtiden (Prop. 2016/17:3). Kulturarv kan vara både materiellt och immateriellt. ”Dess innehåll är öppet och dynamiskt och påverkas ständigt av tidsmässigt och socialt skiftande värderingar. Begreppet inbegriper sådant som enskilda kulturminnen, kulturmiljöer, konstnärliga verk, myter och bruk – faktorer som vittnar om människans villkor i olika tider och civilisationer” (Prop. 1998/99:114 s. 21).

Fornlämning, övrig kulturhistorisk lämning och uppdragsarkeologi

Fornlämning – Fornlämningar är fysiska lämningar av olika slag och definieras i kulturmiljölagen utifrån tre rekvisit: lämningar efter människors verksamhet under forna tider, som har tillkommit genom äldre tiders bruk och som är varaktigt övergivna. Kulturmiljölagen räknar också upp olika fornlämningskategorier, som gravhögar, boplatser, ristningar och färdvägar. Från och med 1 januari 2014 gäller även att de ska ha tillkommit före 1850.

Lämning – Lämning är ett övergripande begrepp för en fysisk lämning av något slag. Fornlämningar och övriga kulturhistoriska lämningar är lämningar som har genomgått en antikvarisk bedömning.

Övrig kulturhistorisk lämning – Lämningar som inte uppfyller definitionen av fornlämning, utifrån att de antas ha tillkommit efter år 1850. Dessa kan skyddas som fornlämningar om det finns särskilda skäl med hänsyn till kulturhistoriska värden men kräver då ett särskilt förvaltningsbeslut (Prop. 2012/13:96; SFS 2013:548). En övrig kulturhistorisk lämning är en lämning som genomgått en antikvarisk bedömning.

Uppdragsarkeologi – Uppdragsarkeologi är den arkeologi som genomförs inför exploateringar. Nästan alla arkeologiska undersökningar i landet sker i samband med markexploatering av olika slag. Länsstyrelsen är den myndighet som prövar ansökningar och kan ge tillstånd till uppdragsarkeologiska insatser. Uppdragsarkeologin regleras av 2 kap. 10–14 §§ i Kulturmiljölagen (1988:950) (KML) och av föreskrifter. Riksantikvarieämbetet har enligt KML överinseende över kulturmiljöarbetet i landet vilket inbegriper länsstyrelsernas tillämpning av lagen.

Byggnadsminnen, kulturresevat och världsarv

Byggnadsminne – Byggnadsminnen regleras enligt 3 kap. i kulturmiljölagen och rör byggnader, antingen enskilda eller som delar i ett bebyggelseområde, som har synnerligen högt kulturhistoriskt värde. Det krävs ett särskilt förvaltningsbeslut av länsstyrelsen för inrättande av byggnadsminnen. Beslutet fattas i samråd med fastighetsägaren. I rapporten används byggnadsminne också enskilt eller enskilt ägt byggnadsminne för att skilja från statligt byggnadsminne.

Statligt byggnadsminne – Statliga byggnadsminnen är byggnadsminnen som ägs av staten. De är skyddade enligt förordning (2013:558) om statliga byggnadsminnen och förvaltas av olika myndigheter. Regeringen beslutar om en statligt ägd byggnad ska klassas som ett statligt byggnadsminne.

Kyrkligt kulturminne – Kyrkor uppförda före år 1940 har skydd som kyrkliga kulturminnen enligt 4 kap. om kyrkliga kulturminnen i kulturmiljölagen. Alla Svenska kyrkans kyrkobyggnader, kyrkotomter och begravningsplatser som är uppförda eller anlagda före 1940 omfattas av skyddet och tillståndsplikt vid väsentliga ändringar. Även kyrkor uppförda 1940 eller senare kan utpekas som kyrkliga kulturminnen utifrån en antikvarisk bedömning av kulturhistoriska värden. Dessa är då skyddade enligt särskilt beslut. Svenska kyrkan har förvaltningsansvar för kyrkliga kulturminnen som de har i sin ägo.

Kulturresevat – I miljöbalken 7 kap. 9 § (1998:808) finns möjlighet för länsstyrelser eller kommuner att förklara ett mark- eller vattenområde som kulturresevat i syfte att bevara värdefulla kulturpräglade landskap. Kulturresevatsförklaring innebär ett lagskydd och används för att skydda sammanhängande kulturmiljöer som innefattar bebyggelse och brukande av mark.

Riksintresse för kulturmiljövård – Begreppet riksintresse används inom den fysiska planeringen för avgränsade områden som har sådana värden att deras bevarande är av nationellt intresse (SOU 2015:99) och regleras av 3 kap. 6 § miljöbalken. Utpekande av ett riksintresse för kulturmiljövård innebär inte automatiskt ett skydd, utan anger snarare att det finns ett anspråk som ska vägas in vid beslut om ändrad mark- och vattenanvändning. Länsstyrelsen företräder och samordnar statens intressen och kan inkomma med förslag till Riksantikvarieämbetet vad gäller nya anspråk eller revidering av utpekade riksintresseområden. Avsikten är att det totala urvalet av miljöer ska representera hela landets historia från stenåldern fram till nutid.

Världsarv – Ett världsarv är en plats, ort eller miljö som på ett unikt sätt vittnar om jordens och människans historia. Ett världsarv kan utses baserat på universella värden kopplade till kultur och natur. Riksantikvarieämbetet och Naturvårdsverket förbereder de beslut regeringen fattar, till exempel nomineringar (Unesco 2015).

Verksamhet som ingår i rapporten

Kulturmiljöarbetets verksamhetsområde omfattar både offentliga åtaganden och civilsamhället. Det finns en mängd aktörer som alla är centrala för bevarande och förvaltande av den bebyggda och kulturpräglade miljön verksamma på statlig, regional och kommunal nivå. I rapporten ingår i huvudsak det kulturmiljöarbete som sker inom ramen för Riksantikvarieämbetets, länsstyrelsernas, regionernas och kommunernas uppgifter och myndighetsutövning. Vidare presenteras även kulturmiljöarbete som sker inom verksamheten hos andra myndigheter, såsom Skogsstyrelsen, Jordbruksverket och Boverket.

Svenska kyrkan utför i relation till kulturmiljöarbetet vissa uppdrag av myndighetskaraktär. Detta hänger samman med det årliga anslag som fördelas via staten, den så kallade kyrkoantikvariska ersättningen. Civilsamhällesorganisationer får finansiering kopplat till kulturmiljö av offentliga aktörer.

Data och tidsserier

Rapporten innehåller officiell statistik och övrig statistik. Vad som är vad tydliggörs i Excel-bilagan och kvalitetsdeklarationen för den officiella statistiken. Kulturanalys arbetar kontinuerligt med att utveckla och kvalitetssäkra kulturmiljöstatistiken. I dagsläget håller inte alla uppgifter en sådan kvalitet som krävs av officiell statistik.

Data presenteras för senast tillgängliga år, oftast 2021, och med tidsserier. Uppgifter till rapporten kommer från Riksantikvarieämbetet, Boverket, länsstyrelserna, Skogsstyrelsen, Statistikmyndigheten SCB, Jordbruksverket, Svenska kyrkan och Sveriges hembygdsförbund.

Vid uppdatering av uppgifter görs en kvalitetsöversyn. Uppgifter bakåt i tiden har reviderats efter att nya siffror inkommit.

Ekonomiska värden redovisas med fasta priser enligt 2021 års konsumentprisindex (KPI). Siffror i rapporten har avrundats.

Disposition

Statistiken presenteras i fyra kapitel. Kommande kapitel handlar om skyddade och utpekade kulturmiljöer, bland annat fornlämningar, kyrkliga kulturminnen och byggnadsminnen. I kapitel tre redovisas ekonomi och anslag till olika aktörers arbete med kulturmiljö, bland annat staten, länsstyrelserna och kyrkan. Rapporten fortsätter med ett kapitel om årsarbetskrafter och verksamhet. I det presenteras länsstyrelsernas kulturmiljöarbete och uppdragsarkeologi. I det sista kapitlet presenteras statistik om stöd till det civila samhället.

Skyddade och utpekade kulturmiljöer

I detta kapitel presenteras statistik över skyddade och utpekade kulturmiljöer. Först redogörs för statistik om fornlämningar, därefter byggnadsminnen, kyrkliga kulturminnen, riksintressen för kulturmiljö, kulturresevat och slutligen världsarv.

Fornlämningar

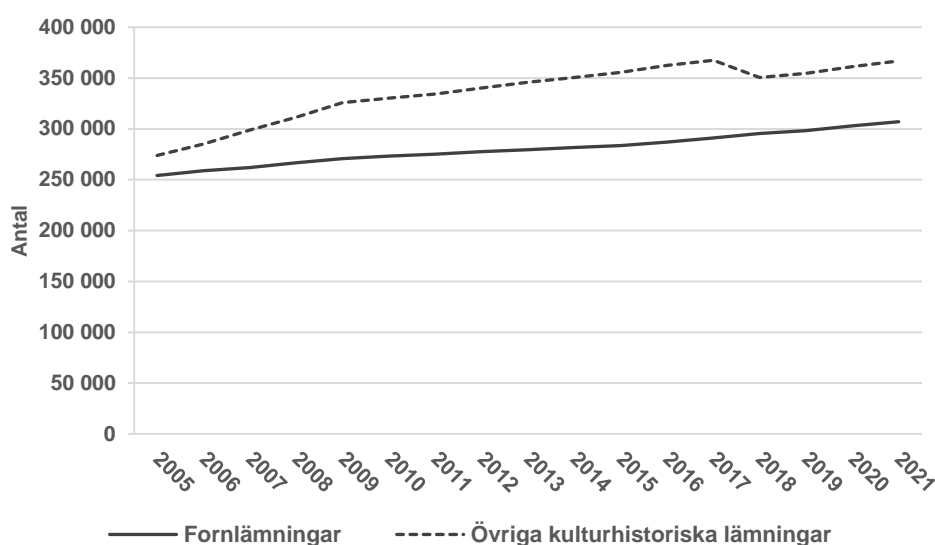
Fornlämningar är lämningar efter människors verksamhet under forna tider, som har tillkommit genom äldre tiders bruk och som är varaktigt övergivna.

Antalet fornlämningar fortsätter att öka

År 2021 fanns det 306 935 registrerade fornlämningar och 366 860 registrerade övriga kulturhistoriska lämningar. Lämningar som registrerats som övriga kulturhistoriska lämningar utgör den största delen av det totala antalet fornlämningar. Antalet ökar kontinuerligt över tid och har gjort det varje år sedan 2005, med ett undantag. Antalet övriga kulturhistoriska lämningar minskade mellan 2017 och 2018 på grund av kvalitetshöjande arbete. Då gjordes en översyn av tidigare inregistreringar vid överföringen från Fornminnesregistret till Kulturmiljöregistret. Detta innebar att ett stort antal registreringar korrigerades. Tidigare har borttagandet på grund av felregistrering varit litet.

Figur 1. Fornlämningar och övriga kulturhistoriska lämningar 2005–2021, antal.

Figure 1. Ancient remains and other historical remains 2005–2021, number.

Källa: Kulturmiljöregistret, Riksantikvarieämbetet.

Kommentar: Kulturmiljöregistret ersatte det tidigare Fornminnesregistret 2018. I samband med det gjordes en kvalitetsöversyn och uppgifter reviderades.

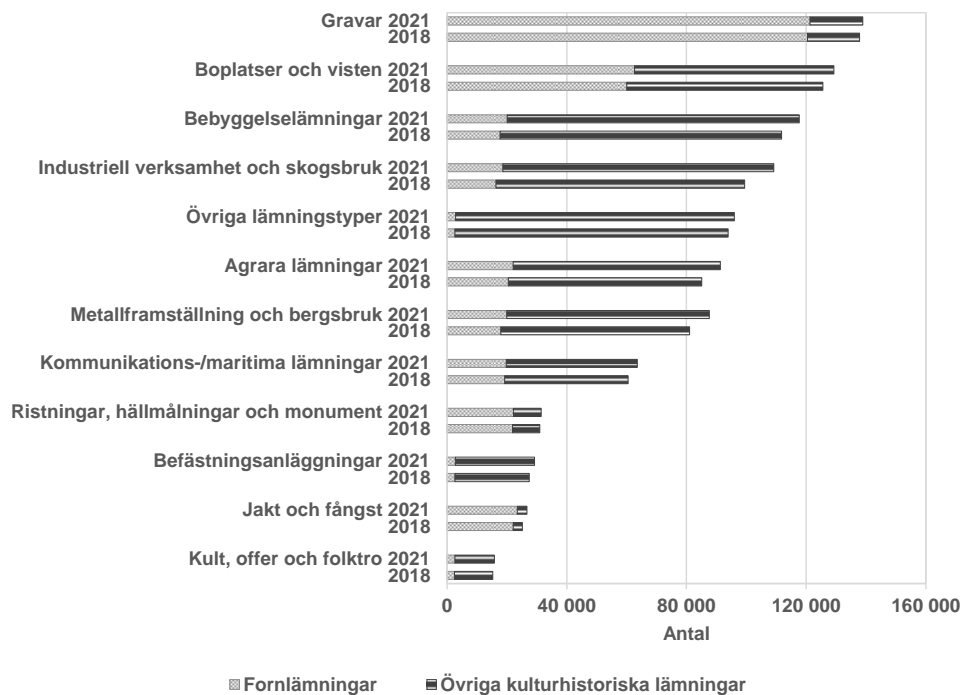
De flesta fornlämningar är gravar

I Kulturmiljöregistret kategoriseras respektive fornlämning. I figur 2 visas antalet fornlämningar uppdelat på de olika lämningsskatterna. Flest återfinns inom kategorin *gravar* och merparten av dessa utgörs av fornlämningar. Näst vanligast var *boplatser och visten*.

Inom de flesta kategorierna var antalet övriga kulturhistoriska lämningar större än antalet fornlämningar, med undantag för kategorierna *gravar*, *jakt och fångst* samt *ristningar, hällmålningar och monument*. Inom alla kategorier har antalet ökat något mellan 2018 och 2021.

Figur 2. Fornlämningar och övriga kulturhistoriska lämningar, uppdelade per lämningsskatt 2018 och 2021, antal.

Figure 2. Ancient remains and other historical remains, divided by category 2018 and 2021, number.

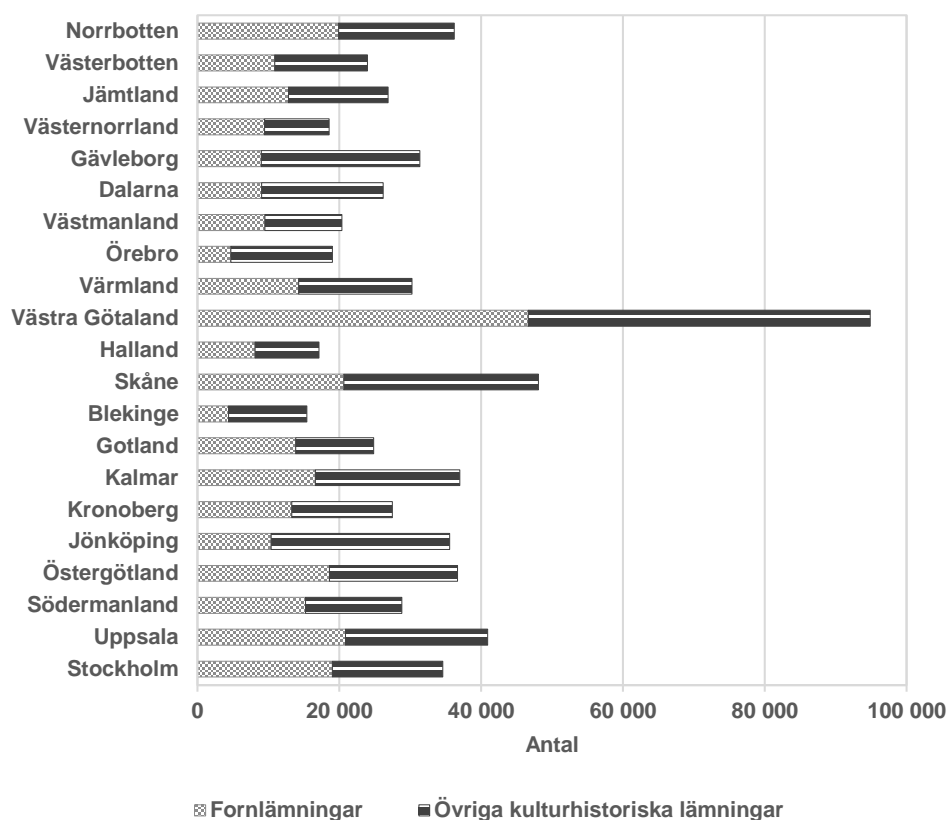
Källa: Kulturmiljöregistret, Riksantikvarieämbetet.

Regionala variationer

Flest fornlämningar fanns år 2021 i Västra Götalands län. De flesta län har ungefär lika många fornlämningar som övriga kulturhistoriska lämningar.

Figur 3. Fornlämningar och övriga kulturhistoriska lämningar per län 2021, antal.

Figure 3. Ancient remains and other historical remains per county 2021, number.

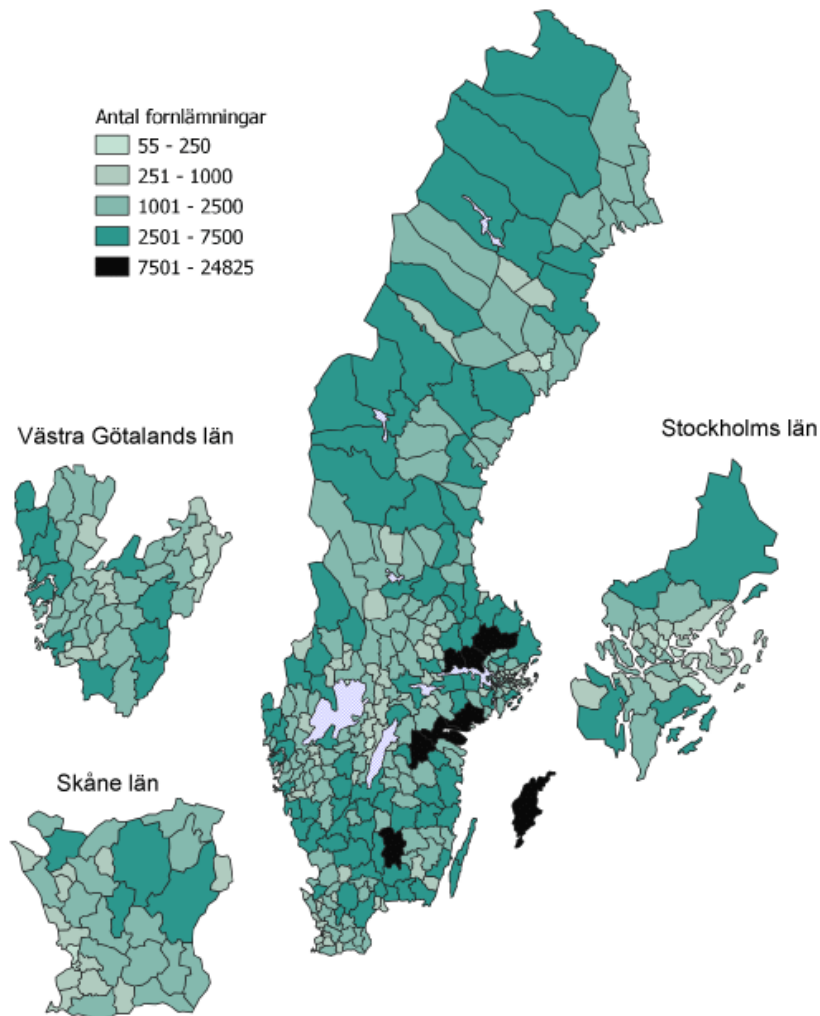

Källa: Kulturmiljöregistret, Riksantikvarieämbetet.

Figur 4 innehåller uppgifter om både fornlämningar och övriga kulturhistoriska lämningar. Antalet varierar mellan kommuner. Flest fanns på Gotland, som hade mer än dubbelt så många som Uppsala och Enköping, som hade näst respektive tredje flest.

Figur 4. Fornlämningar och övriga kulturhistoriska lämningar per kommun 2021, antal.

Figure 4. Ancient remains and other historical remains per municipality 2021, number.

Källa: Kulturmiljöregistret, Riksantikvarieämbetet.

Fler fornlämningar tas bort

Det förekommer att exploatering av markområden är skäl till borttagande av fornlämningar. Länsstyrelsen prövar vid sådana tillfällen fornlämningens betydelse i förhållande till andra värden.

Tabell 1 visar nytillkomna och borttagna objekt totalt under perioden 2005 till 2021. Under perioden tillkom det 168 440 fornlämningar och övriga kulturhistoriska lämningar. En majoritet av dem, 117 758, var övriga kulturhistoriska lämningar. Sedan 2005 har det tillkommit flest i Gävleborgs län. Samtidigt avregistrerades 14 249 i hela landet. Flest borttagna objekt fanns i Västra Götalands län.

Tabell 1. Nytillkomna och borttagna fornlämningar samt övriga kulturhistoriska lämningar per län 2005–2021, antal.

Table 1. Ancient remains and other historical remains added and removed per county 2005–2021, number.

Län	Antal nytillkomna fornlämningar	Antal nytillkomna övriga kulturhistoriska lämningar	Summa	Antal borttagna fornlämningar	Antal borttagna övriga kulturhistoriska lämningar	Summa
Stockholm	2 726	3 148	5 874	582	1 033	1 615
Uppsala	3 100	8 107	11 207	380	489	869
Södermanland	1 886	5 578	7 464	220	326	546
Östergötland	2 651	6 058	8 709	542	420	962
Jönköping	1 920	7 136	9 056	334	283	617
Kronoberg	2 210	6 648	8 858	135	121	256
Kalmar	2 607	2 851	5 458	146	398	544
Gotland	1 099	3 744	4 843	178	467	645
Blekinge	2 028	9 518	11 546	78	90	168
Skåne	3 099	9 555	12 654	1 111	1 172	2 283
Halland	877	640	1 517	251	435	686
Västra Götaland	4 087	7 246	11 333	1 186	1 579	2 765
Värmland	3 748	3 637	7 385	87	68	155
Örebro	1 536	4 740	6 276	216	175	391
Västmanland	1 165	2 758	3 923	217	249	466
Dalarna	2 900	5 781	8 681	71	115	186
Gävleborg	3 461	14 430	17 891	57	200	257
Västernorrland	1 166	2 570	3 736	74	147	221
Jämtland	2 631	5 969	8 600	30	194	224
Västerbotten	2 522	3 694	6 216	65	127	192
Norrbottn	3 263	3 950	7 213	79	122	201
Totalt	50 682	117 758	168 440	6 039	8 210	14 249

Källa: Riksantikvarieämbetet, Kulturmiljöregistret.

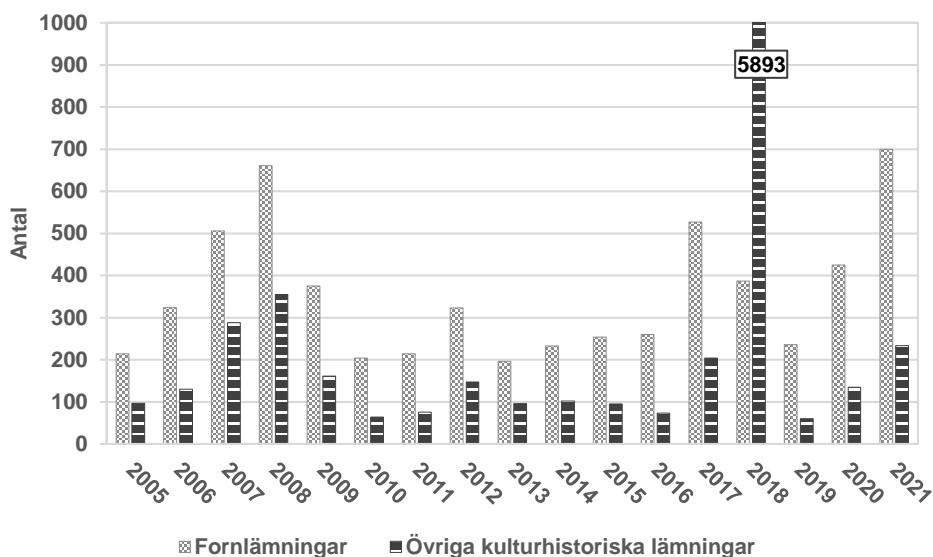
Kommentar: År då registrering om borttagning gjordes i Kulturmiljöregistret är inte nödvändigtvis samma år som borttagandet. Ett objekt kan bestå av en sammansatt lämning, till exempel ett gravfält med tio gravar.

År 2021 togs 700 fornlämningar och 234 övriga kulturhistoriska lämningar bort, vilket var fler än både 2019 och 2020. Antalet fornlämningar som avregistrerades 2021 var det högsta antalet under hela perioden 2005 till 2021.

Som tidigare nämnts minskade antalet övriga kulturhistoriska lämningar 2018 på grund av kvalitetshöjande arbete i samband överföringen från Fornminnesregistret till Kulturmiljöregistret.

Figur 5. Borttagna fornlämningar och övriga kulturhistoriska lämningar 2005–2021, antal.

Figure 5. Removed ancient remains and other historical remains 2005–2021, number.

Källa: Kulturmiljöregistret, Riksantikvarieämbetet.

Kommentar: År då registrering om borttagning gjordes i Kulturmiljöregistret är inte nödvändigtvis samma år som borttagandet. Ett objekt kan bestå av en sammansatt lämning, till exempel ett gravfält med tio gravar. I samband överföringen från Fornminnesregistret till Kulturmiljöregistret 2018 gjordes ett kvalitetssäkrande arbete då många registreringar korrigerades. Tidigare har borttagandet på grund av felregistrering varit litet.

Skogsbrukets skador på fornlämningar

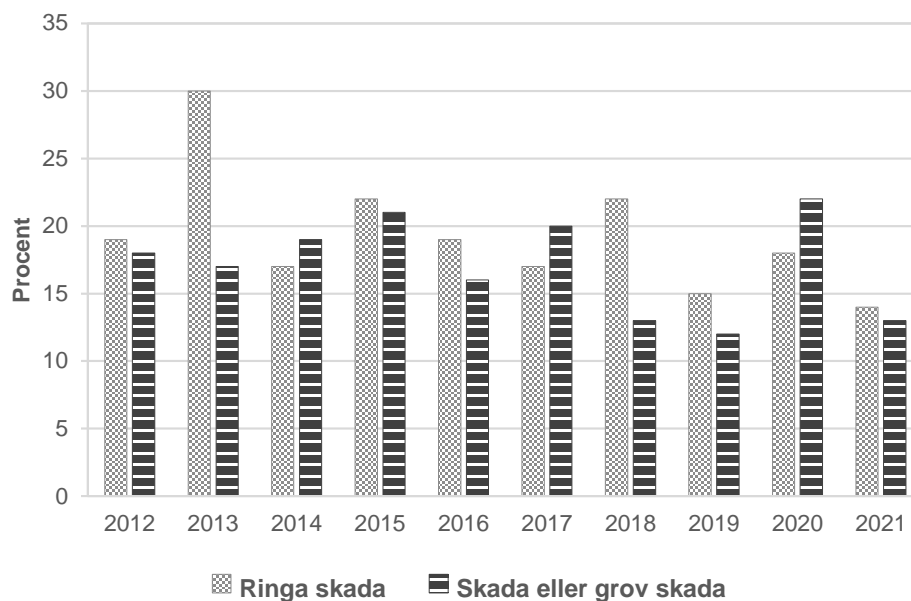
Skogsvårdslagen reglerar den hänsyn som ska tas till kulturmiljövårdens intressen vid skogsbruk och avverkning. Enligt de senaste uppgifterna från Skogsstyrelsen innefattade ungefär 8 procent av deras 40 000 avverkningsärenden minst en registrerad fornlämning eller övrig kulturhistorisk lämning.

Skogsstyrelsen rapporterar skador i olika kategorier.¹ År 2021 skadades 27 procent av fornlämningarna. Det var nästan lika många ringa skadade som skadade samt grovt skadade. Andelen lämningar som har skadats av skogsbruk var mindre 2021 än föregående år. Skadorna är på samma nivå som 2019 men lägre än andra år mellan 2016 och 2020.

¹ Skadegrader som används vid inventeringen: Ingen skada. Ringa skada – till exempel lättare körskador, nedrisning och tryckskador. Skada – tydlig påverkan som kan återställas, till exempel djupa körskador och viss markberedning. Grov skada – irreversibla skador som ej kan återställas.

Figur 6. Fornlämningar och övriga kulturhistoriska lämningar som skadats av skogsbruk 2012–2021, procent.

Figure 6. Ancient and other historical remains damaged by forestry 2012–2021, percent.

Källa: Hänsynsuppföljningen, Skogsstyrelsen.

Byggnadsminnesförklaringar

En byggnadsminnesförklaring innebär ett starkt skydd för kulturmiljöer i form av bebyggelse. Ett byggnadsminne kan bestå av flera byggnader. Det finns enskilt ägda byggnadsminnen och statligt ägda byggnadsminnen. Länsstyrelsen, i samråd med fastighetsägaren, fattar beslut om att en byggnad eller annan miljö ska skyddas som byggnadsminne. Regeringen fattar beslut om statliga byggnadsminnen.

Byggnadsminnesförklaringarna är på en lägre nivå än tidigare

År 2021 fanns det 2 556 enskilda och statliga byggnadsminnen som ägdes och förvaltades av olika aktörer. Perioden 2010 till 2019 var den period som innehöll lägst antal beslut om byggnadsminnesförklaringar jämfört med de andra 10-årsperioderna i tabell 2. Flest byggnadsminnesförklaringar tillkom under perioden direkt efter kulturmiljölagens instiftande år 1988.

Av de 2 556 enskilda och statliga byggnadsminnena var 2 270 byggnadsminnen enskilt ägda, medan 286 var statliga byggnadsminnen. År 2021 tillkom 8 nya statliga byggnadsminnen, vilket är förhållandevis många jämfört med andra år.

Tabell 2. Beslut om byggnadsminnen och statliga byggnadsminnen till och med 2021, antal.

Table 2. Decisions on listed buildings and state-owned listed buildings up to and including 2021, number.

Beslutsår	Byggnadsminnen	Statliga byggnadsminnen	Totalt
–1969	187	155	342
1970–1979	283	19	302
1980–1989	476	6	482
1990–1999	743	41	784
2000–2009	390	30	420
2010–2019	172	27	199
2020	7	0	7
2021	12	8	20
Totalt	2 270	286	2 556

Källa: Bebyggelseregistret, Riksantikvarieämbetet.

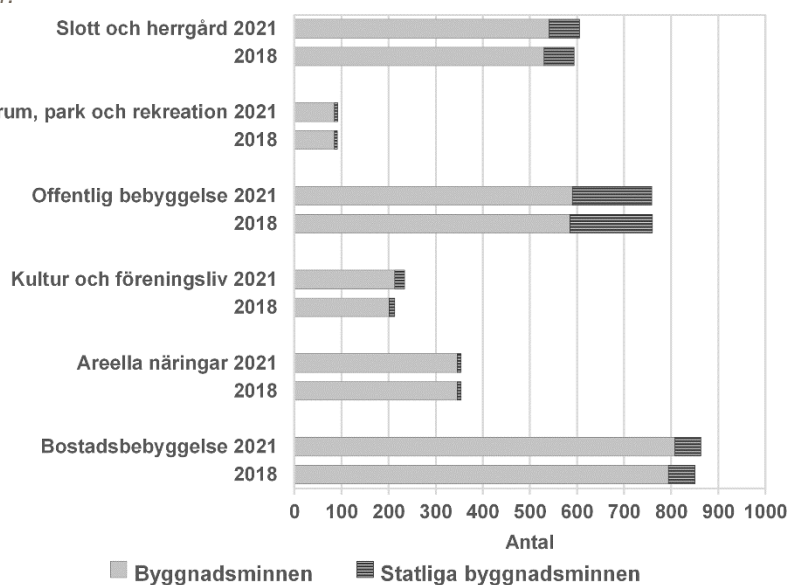
Kommentar: Statliga byggnadsminnen som sålts och övergått till att vara enskilda byggnadsminnen ingår här som enskilda byggnadsminnen. Vissa uppgifter har reviderats då rättningar och beslut inkommit.

Flest byggnadsminnen är bostäder eller offentlig bebyggelse

Det är vanligast att byggnadsminnen och statliga byggnadsminnen tillhör kategorin *bostadsbebyggelse*. Kategorin har ökat med 13 byggnadsminnen och statliga byggnadsminnen sedan 2018. Kategorin *kultur och föreningsliv* har ökat mest i jämförelse med 2018, i kategorin har 21 nya byggnadsminnen och statliga byggnadsminnen tillkommit. Bland statliga byggnadsminnen var det vanligast med *offentlig bebyggelse*, som totalt är den näst största kategorin.

Figur 7. Byggnadsminnen och statliga byggnadsminnen per huvudgrupp 2018 och 2021, antal.

Figure 7. Listed buildings and state-owned listed buildings per main category 2018 and 2021, number.

Källa: Bebyggelseregistret, Riksantikvarieämbetet.

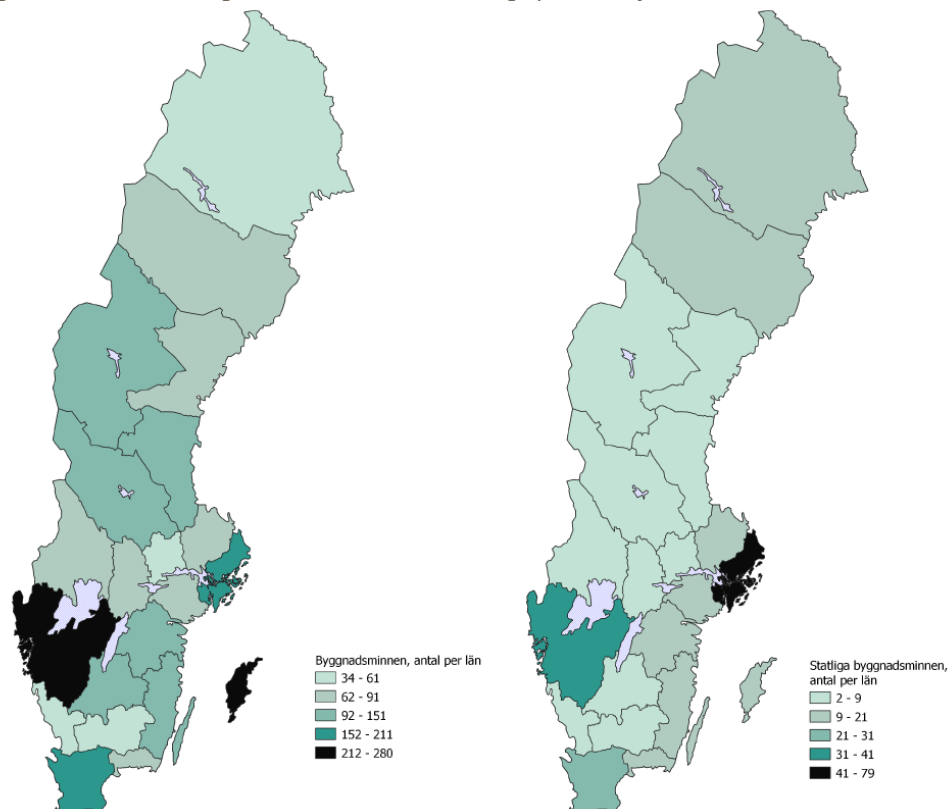
Kommentar: Tabellen redovisar antalet beslut. Ett byggnadsminne kan ha flera olika huvudgrupper och därför stämmer inte antalet överens med antalet fattade beslut under året. Det har gjorts enstaka kvalitetshöjningar som också påverkar siffrorna.

Tre län sticker ut

Det finns stora variationer mellan olika län. När det gäller enskilt ägda byggnadsminnen fanns flest i Västra Götalands och Gotlands län. Flest statliga byggnadsminnen fanns i Stockholms län.

Figur 8. Byggnadsminnen och statliga byggnadsminnen per län 2021, antal.

Figure 8. Listed buildings and state-owned buildings per county 2021, number.

Källa: Bebyggelseregistret, Riksantikvarieämbetet.

Få byggnadsminnen har hävts de senaste åren

Tabell 3. Hävda byggnadsminnen och statliga byggnadsminnen till och med 2021, antal.

Table 3. Revoked listed buildings and state-owned listed buildings up to and including 2021, number.

Beslutsår	Byggnadsminnen	Statliga byggnadsminnen	Totalt
–1969	1	0	1
1970–1979	1	1	2
1980–1989	1	1	2
1990–1999	2	0	2
2000–2009	14	2	16
2010–2019	9	7	16
2020	1	0	1
2021	0	0	0
Totalt	29	11	40

Källa: Bebyggelseregistret, Riksantikvarieämbetet.

Kommentar: Tabellen innehåller enbart beslut om hävningar.

Totalt har 40 byggnadsminnen hävts fram till och med 2021. Endast ett byggnadsminne har hävts sedan 2020. Flest byggnadsminnen hävdes i perioderna 2000 till 2009 och 2010 till 2019. Av de som hävts var 29 enskilt ägda och 11 statligt ägda. Skäl till hävning kan vara att byggnaden förändrats över tid till den grad att den inte längre anses vara tillräckligt kulturhistoriskt värdefull, men också att lagskyddet innebär för stora hinder i relation till byggnadens betydelse. Flera av de hävda statliga byggnadsminnena har övergått till att vara vanliga byggnadsminnen.

Skyddat genom plan- och bygglagen

I plan- och bygglagen finns ett generellt varsamhetskrav samt krav på att särskilt värdefulla byggnader, bebyggelseområden och allmänna platser inte får förvanskas.

Med detaljplaner och områdesbestämmelser styr kommunerna byggande och markförändringar på en detaljerad nivå. Där kan kulturvärden säkerställas genom varsamhetsbestämmelser och bestämmelser om skydd av kulturvärden.

Med stöd i lagstiftning kan kommunerna utfärda förbud mot rivning av byggnader. Detta tillämpas i relation till detaljplanerna och rivningsförbud kan i vissa avseenden ses som en indikation på hur kommunerna bedriver sitt kulturmiljöarbete. Samtidigt finns det många detaljplaner och stadsplaner som kommer från en tid före den nu gällande lagstiftningen. Detta innebär att det finns stora variationer gällande hur förbud mot rivning är inskrivet i planer.

Kyrkliga kulturminnen

Kyrkobyggnader, kyrkotomter, kyrkliga inventarier samt begravningsplatser är skyddade i kulturmiljölagen. Samtliga kyrkobyggnader, kyrkotomter och begravningsplatser tillkomna före 1940 är skyddade. De ska vårdas och underhållas så att deras kulturhistoriska värde inte minskas eller deras karaktär förvanskas. I rapporten redovisas kyrkliga kulturminnen i form av kyrkor och kapell.

Över 3 400 kyrkliga kulturminnen

Det fanns 3 425 kyrkliga kulturminnen i form av kyrkor och kapell år 2021. De flesta var tillståndspliktiga kyrkor uppförda före 1940. Fram till år 2021 hade 100 kyrkor sålts. De flesta av de sålda kyrkorna har tagits ur bruk, vilket innebär att de inte längre används för gudstjänster, men skyddet som kyrkligt kulturminne kvarstår.

Tabell 4. Kyrkliga kulturminnen i form av kyrkor och invigda kapell uppförda före och efter 1940, antal.

Table 4. Ecclesiastical cultural heritage in the form of churches and consecrated chapels built before and after 1940, number.

Skyddad med tillståndsplikt (KML 4 kap. 3 §). Uppförda före 1940*	2021
I Svenska kyrkans ägo	2 940
I Svenska kyrkans ägo men tagen ur bruk** efter år 2000	1
Ej ägd men förvaltd av Svenska kyrkan	10
Såld*** och tagen ur bruk efter år 2000	33
Såld men ej tagen ur bruk efter år 2000	2
Summa tillståndspliktiga kyrkor	2986
Skyddad utan tillståndsplikt (KML 4 kap. 2 §). Uppförda efter 1940	
I Svenska kyrkans ägo	365
I Svenska kyrkans ägo men tagen ur bruk efter år 2000	7
Ej ägd men förvaltd av Svenska kyrkan	2
Såld och tagen ur bruk efter år 2000	61
Såld men ej tagen ur bruk efter år 2000	4
Summa ej tillståndspliktiga kyrkor	439
Totalt antal kyrkliga kulturminnen	3 425

Källa: Kyrkobyggnadsregistret, Svenska kyrkan.

*Ett mindre antal av dessa är uppförda efter 1940 och tillståndspliktiga enligt KML 4 kap. 4 §.

**Med tagen ur bruk menas att kyrkan inte längre används för gudstjänster och andra kyrkliga handlingar. Den fortsätter dock att vara ett kyrkligt kulturminne.

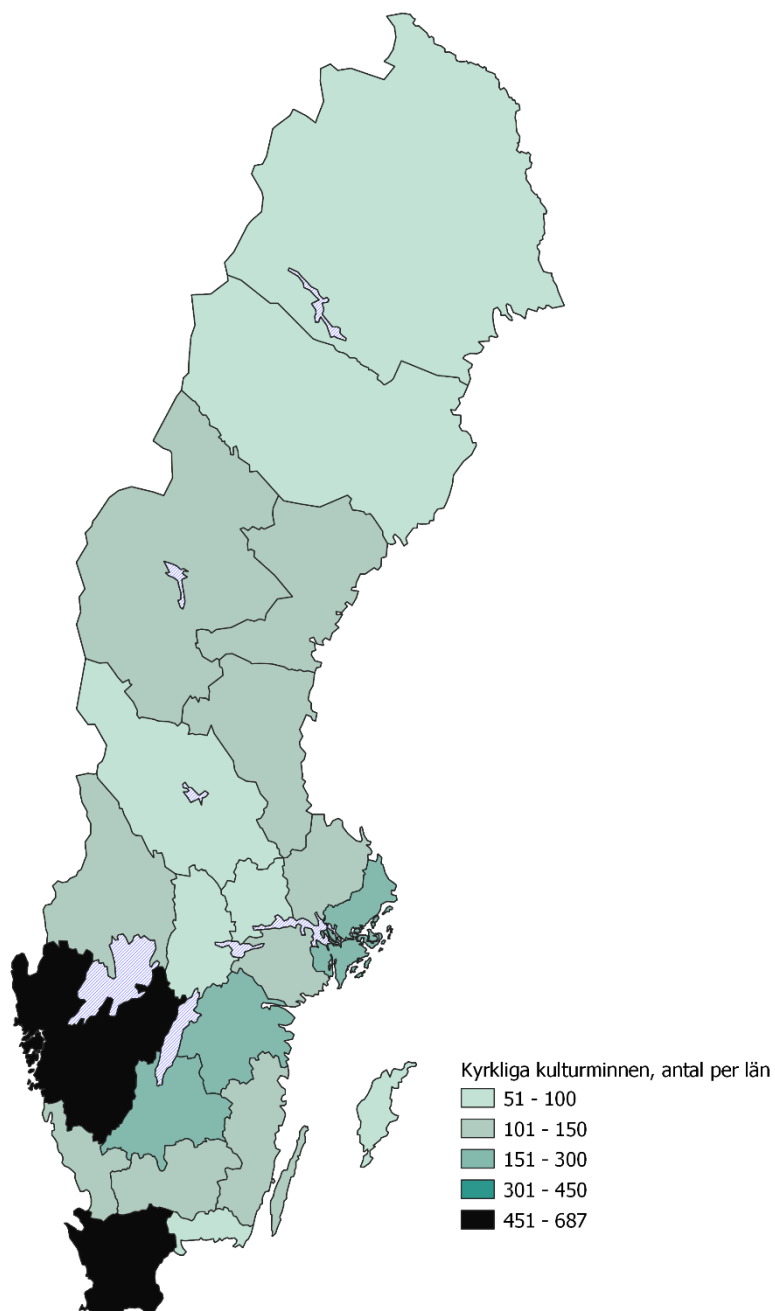
***Kyrkor som sålts till annat samfund eller ändamål. Dessa fortsätter att vara kyrkliga kulturminnen.

Det finns religiösa byggnader som inte faller in under kulturmiljölagens definition av kyrkliga kulturminnen, de kan i stället skyddas som byggnadsminne. Det rör sig vanligen om byggnader tillhörande andra samfund än Svenska kyrkan. Det saknas överskådlig statistik om dessa byggnader.

Västra Götaland var det län som hade flest kyrkliga kulturminnen år 2021. Det hade 687 kyrkliga kulturminnen. Skåne hade näst flest med 459 stycken. Sju län – Gotland, Norrbotten, Dalarna, Västerbotten, Örebro, Västmanland och Blekinge – hade färre än 100 kyrkliga kulturminnen.

Figur 9. Kyrkliga kulturminnen per län 2021, antal.

Figure 9. Listed churches (ecclesiastical cultural heritage) per county 2021, number.

Källa: Kyrkobyggnadsregistret, Svenska kyrkan.

Kommentar: I figuren ingår endast kyrkor som ägs av Svenska kyrkan samt kyrkor tagna ur bruk men ägda av Svenska kyrkan.

Riksintresse för kulturmiljövård

Riksintressen är avgränsade områden som har sådana värden att deras bevarande är av nationellt intresse (SOU 2015:99). I rapporten presenteras riksintressen för kulturmiljövård, men det finns också riksintressen för bland annat naturvård och friluftsliv.

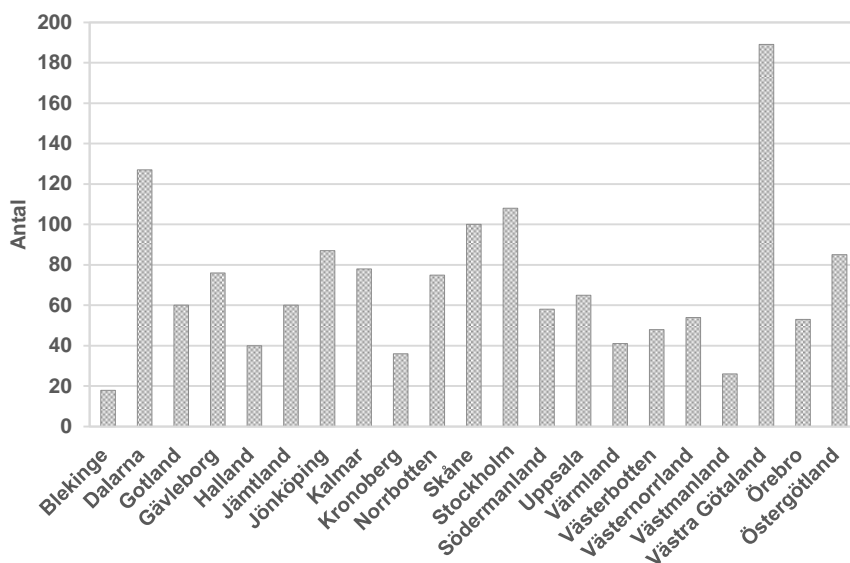
Västra Götalands län har flest riksintressen

År 2021 fanns det 1 484 unika riksintressen för kulturmiljövård i hela landet. Antalet har minskat något de senaste åren. Den främsta orsaken till att riksintressena har minskat är ett pågående översynsarbete där avgränsningar och beslut ses över.

Flest riksintressen för kulturmiljö fanns i Västra Götalands län som hade 187 riksintressen 2021. I Dalarnas län fanns det näst flest, 127. De flesta län har mellan 40 och 100 riksintressen.

Figur 10. Riksintressen för kulturmiljövård per län 2021, antal.

Figure 10. Historic environments of national interest per county 2021, number.

Källa: Riksantikvarieämbetet och länsstyrelsernas geodataregister.

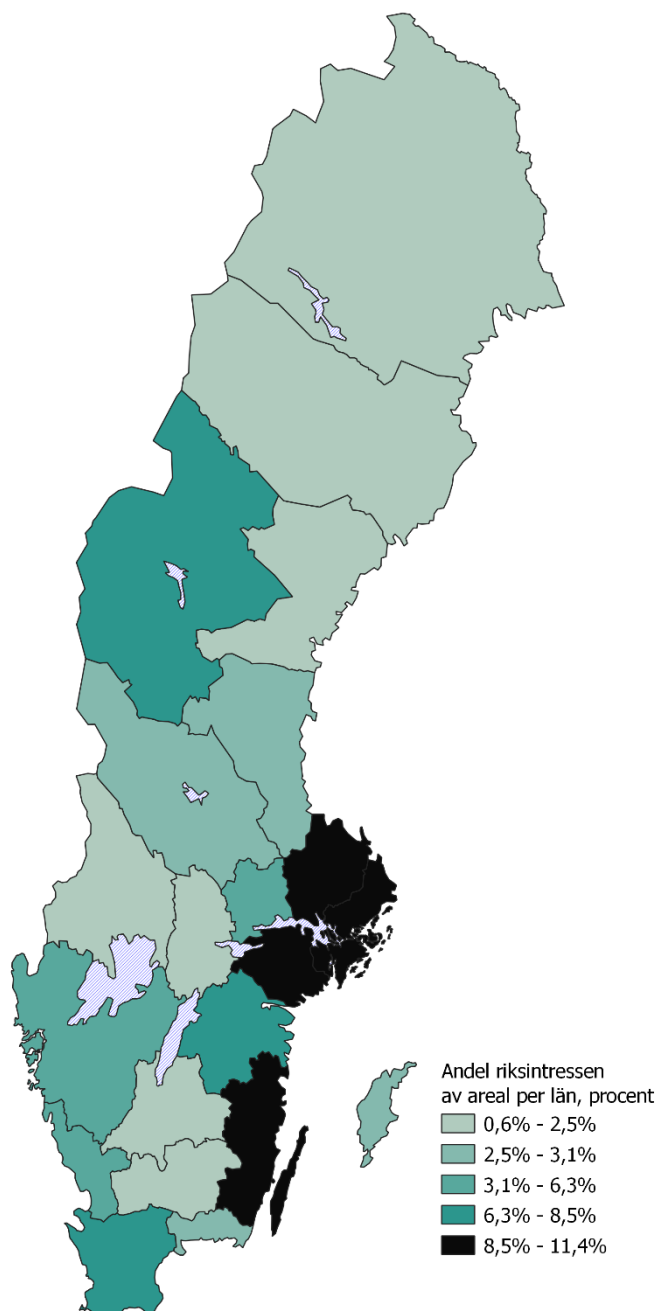
Kommentar: Ett riksintresseanspråk för kulturmiljövård kan ha flera geografiska avgränsningar.

Tabellens utgångspunkt är att redovisa antalet anspråk och deras yta, oavsett hur många ytor som ingår i anspråket. Ett riksintresseområde kan ha två eller fler geografiska ytor, men ändå räknas som ett riksintresse eftersom de är delar av samma riksintressanta berättelse. Ett riksintresse kan också sträcka sig över fler kommuner, eller ha fler olika ytor i fler kommuner. Några riksintressen sträcker sig också över länsgränser. Riksintresseanspråk som delas av flera kommuner eller län räknas bara en gång här.

Riksintresseområdena utgjorde 4,1 procent av länens totala areal år 2021. Variationerna var dock stora, från 11,4 procent i Södermanland till 0,6 procent i Värmland.

Figur 11. Riksintressen för kulturmiljövård per län 2021, procent av areal.

Figure 11. Historic environments of national interest per county 2021, percent of area.

Källa: Riksantikvarieämbetet, SCB och länsstyrelsernas geodataregister.

Kommentar: Ett riksintresseanspråk för kulturmiljövård kan ha flera geografiska avgränsningar.

Figurens utgångspunkt är att redovisa antalet anspråk och deras yta, oavsett hur många ytor som ingår i anspråket. Ett riksintresseområde kan ha två eller fler geografiska ytor, men ändå räknas som ett riksintresse eftersom de är delar av samma riksintressanta berättelse. Ett riksintresse kan också sträcka sig över fler kommuner, eller ha fler olika ytor i fler kommuner. Några riksintressen sträcker sig också över länsgränser. Riksintresseanspråk som delas av flera kommuner eller län räknas bara en gång här.

Kulturresevat

I miljöbalken finns det möjlighet för en länsstyrelse eller en kommun att förklara ett mark- eller vattenområde som kulturresevat i syfte att bevara värdefulla kulturpräglade landskap.

Två nya kulturresevat 2021

År 2021 fanns det 47 kulturresevat. Av de 47 kulturresevat har 11 beslutats och förvaltas av kommuner. Resterande har beslutats och förvaltas av länsstyrelser.

År 2021 tillkom två nya kulturresevat, ett i Dalarna och ett i Skåne. Flest kulturresevat fanns det i Västra Götalands län, tätt följt av Stockholm och Dalarna. Södermanland har inga kulturresevat.

Tabell 5. Kulturresevat per län 2021, antal och areal.

Table 5. Cultural reserves per county 2021, number and area.

Län	Antal kulturresevat	Areal hektar
Stockholms län	4	609
Uppsala län	2	72
Södermanlands län	0	0
Östergötlands län	2	138
Jönköpings län	2	95
Kronobergs län	1	58
Kalmar län	1	576
Gotlands län	1	33
Blekinge län	1	102
Skåne län	2	129
Hallands län	3	181
Västra Götalands län	5	253
Värmlands län	2	443
Örebro län	3	354
Västmanlands län	2	477
Dalarnas län	4	169
Gävleborgs län	3	458
Västernorrlands län	3	34
Jämtlands län	1	2888
Västerbottens län	3	989
Norrbottens län	2	111
Summa	47	8 169

Källa: SCB, Riksantikvarieämbetet.

Kulturresevatens arealer varierar mycket. Det största kulturresevatet, Lillhärjabygget, finns i Jämtlands län och inrättades 2002. Jämfört med riksintressen för kulturmiljövård upptar kulturresevat en mycket liten andel av länens totala arealer.

Världsarv

I Sverige finns i dag 15 inrättade världsarv. Det sista att skrivas in på den internationella världsarvslistan var Hälsingegårdarna i Gävleborgs län, vilket skedde år 2012. Ett världsarv utses baserat på universella värden kopplade till kultur såväl som till natur. 13 av 15 världsarv har utsetts baserat på höga kulturvärden och ett, Laponia, för sina kultur- och naturvärden.

Tabell 6. Sveriges världsarv till och med 2021.

Table 6. Sweden's world heritage sites, up to and including 2021.

År	Län	Område/objekt	Period	Kategori
1991	Stockholm	Drottningholm, Ekerö	Påbörjades 1664	Kultur
1993	Stockholm	Birka och Hovgården, Ekerö	Från slutet av 700-talet	Kultur
1993	Västmanland	Engelsbergs bruk, Fagersta	Anlades 1681	Kultur
1994	Västra Götaland	Hällristningsområdet i Tanum	1500–500 f.Kr.	Kultur
1994	Stockholm	Skogskyrkogården, Stockholm	1920-talet	Kultur
1995	Gotland	Hansestaden Visby, Gotland	1300-talet	Kultur
1996	Norrbottnen	Laponia, Lappland	-	Kultur och natur
1996	Norrbottnen	Gammelstads kyrkstad, Luleå	1600-talet	Kultur
1998	Blekinge	Örlogsstaden Karlskrona	1680-talet	Kultur
2000	Kalmar	Södra Ölands odlingslandskap	Från 3000 f.Kr.	Kultur
2000	Västernorrland	Höga Kusten, Ångermanland	-	Natur
2001	Dalarna	Falun och Kopparbergslagen	Från 800-talet	Kultur
2004	Halland	Grimeton radiostation, Varberg	1920-talet	Kultur
2005	Norrbottnen	Struves meridianbåge	1816–1855	Kultur
2012	Gävleborg	Hälsingegårdarna	1800-talet i huvudsak	Kultur

Källa: Riksantikvarieämbetet.

Ekonomi och anslag

Förutsättningarna för kulturmiljöarbete är i hög grad kopplade till ekonomiska och personella resurser. I detta kapitel redovisas den offentliga finansieringen av kulturmiljöområdet. Förutom anslag till Riksantikvarieämbetet, länsstyrelserna och museer genom kultursamverkansmodellen fördelar staten även medel till Svenska kyrkan, den så kallade kyrkoantikvariska ersättningen. I kapitlet redovisas också utbetalda medel från EU:s landsbygdsprogram som gått till kulturmiljö.

Statliga anslag till kulturmiljöarbete

Staten fördelar två anslag till Riksantikvarieämbetet: ramanslaget till den centrala myndigheten och bidraget till kulturmiljövård som ofta benämns kulturmiljövårdsanslaget. Därutöver ges statliga medel till bidragsfastigheter sedan 2007. Statens fastighetsverk förfogar över medlen till bidragsfastigheter som ska täcka förvaltningskostnader för fastigheter i deras bestånd. Kyrkoantikvarisk ersättning ges till Svenska kyrkan som del i den uppgörelse som gjordes vid separationen mellan Svenska kyrkan och staten år 2000.

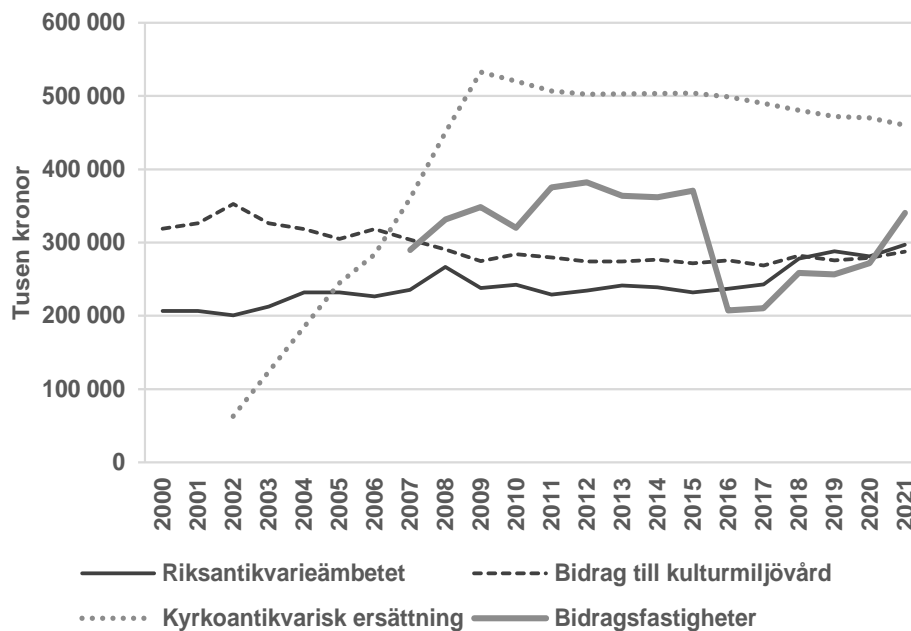
Statens utgifter till kulturmiljö ökar

Över 1,3 miljarder fördelades i de olika anslagen år 2021. Störst var anslaget till den kyrkoantikvariska ersättningen på 460 miljoner, som dock varit oförändrat i löpande priser sedan 2010 vilket innebär en minskning i fasta priser. Anslaget till bidragsfastigheter varierar mycket över tid. Mellan år 2020 och 2021 ökade utgifterna med nästan 70 miljoner kronor. År 2021 var utgifterna för bidraget till kulturmiljövård 287 miljoner.

Utgifterna för de statliga anslagen riktade till kulturmiljö har ökat med 6 procent i fasta priser mellan 2020 och 2021. Utgifterna låg på en relativt stabil nivå mellan 2008 och 2015, men minskade till 2016.

Figur 12. Utgifter statliga anslag till kulturmiljö 2000–2021, tusen kronor, 2021 års priser.

Figure 12. State expenses for cultural heritage/historic environment appropriations 2000–2021, SEK thousand, 2021 prices.

Källa: Bearbetade uppgifter från Ekonomistyrningsverket och SCB (KPI).

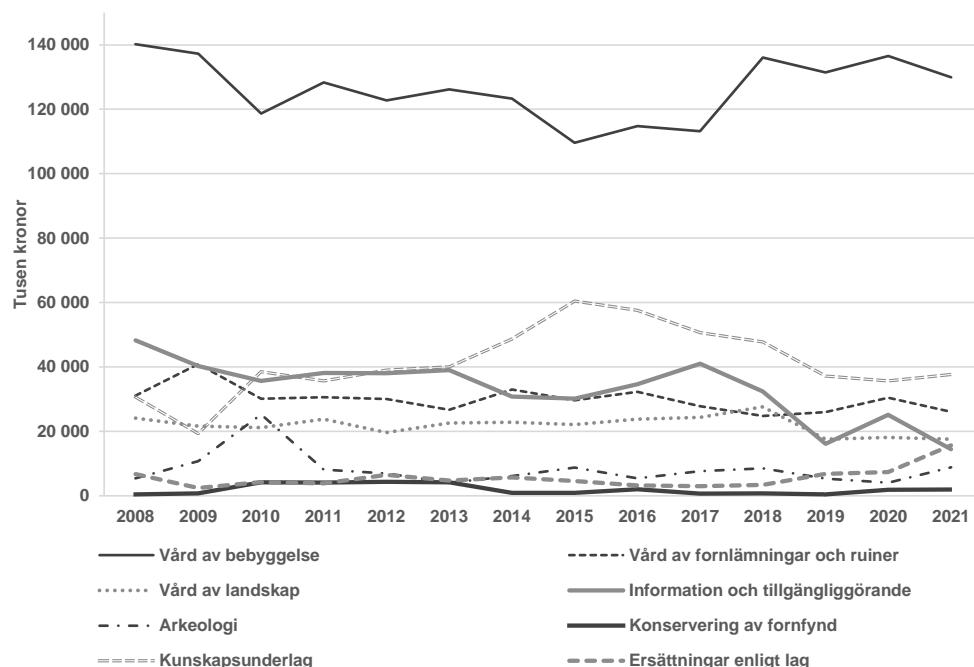
Kulturmiljövårdsanslaget går främst till vård av bebyggelse

Det statliga bidraget till kulturmiljövård (kulturmiljövårdsanslaget) i figur 12 fördelas av Riksantikvarieämbetet till landets länsstyrelser. Länsstyrelserna beslutar i sin tur om fördelningen regionalt. Delar av anslaget beslutar den centrala myndigheten dock själv om.

Mest pengar har över tid gått till vård av bebyggelse. Medlen ökade mellan 2017 och 2018. Därefter har nivån legat någorlunda stabilt.

Figur 13. Kulturmiljövårdsanslagets fördelning per insats 2008–2021, tusen kronor, 2021 års priser.

Figure 13. Distribution of state appropriation for cultural heritage/historic environment conservation by measure 2008–2021, SEK thousand, 2021 prices.

Källa: Bearbetade uppgifter från Riksantikvarieämbetet och SCB (KPI).

Kommentar: I figuren saknas kategorin bidrag till arbetslivsmuseum som fördelas av Riksantikvarieämbetet. Den ingår i senare redovisning.

I förhållande till vård av bebyggelse är de andra delarna av kulturmiljövårdsanslaget små. Sedan 2018 har fördelningen till information och tillgängliggörande samt vård av landskap haft en negativ utveckling i fasta priser. Ersättningar enligt lag hade dock år 2021 de högsta nivåerna för hela perioden.

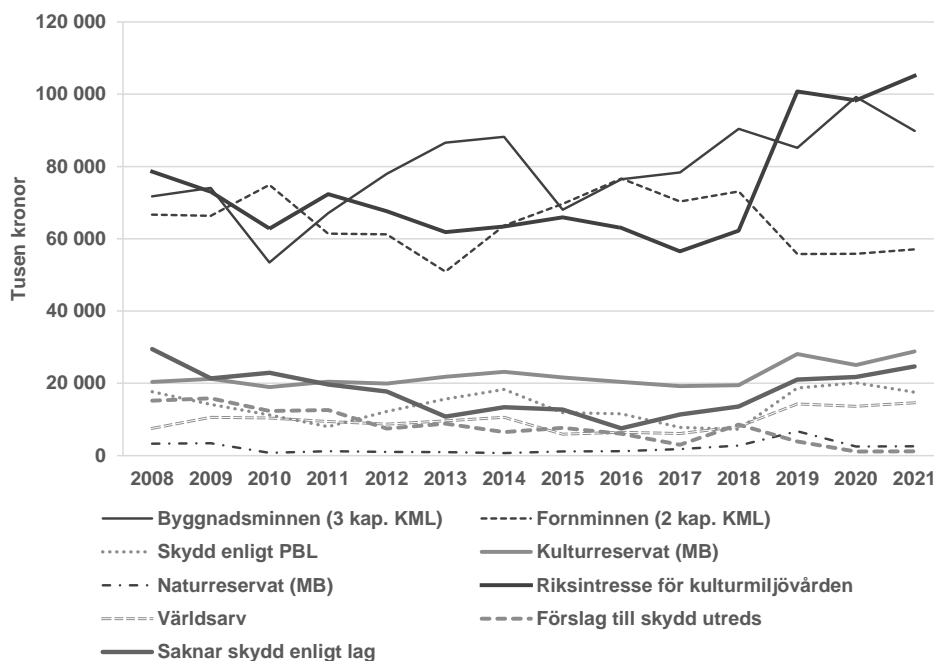
Riksstressen för kulturmiljövård och byggnadsminnen vanliga objekt i kulturmiljövårdsanslaget

Kulturmiljövårdsanslaget kan klassificeras utifrån vilken typ av skydd det går till; både olika objekt som är skyddade enligt lag och objekt som saknar lagskydd finns i figur 14.

Den största delen av kulturmiljövårdsanslaget gick år 2021 till riksstressen för kulturmiljövård och byggnadsminnen. Tillsammans utgjorde de över 50 procent av anslaget. Fördelningen till byggnadsminnen minskade med strax över 9 miljoner mellan 2020 och 2021.

Figur 14. Kulturmiljövårdsanslagets fördelning efter objektens skyddstyp 2008–2021, tusen kronor, 2021 års priser.

Figure 14. Distribution of state appropriation for heritage/historic environment conservation by object protection category 2008–2021, SEK thousand, 2021 prices.

Källa: Bearbetade uppgifter från Riksantikvarieämbetet och SCB (KPI).

Kommentar: Avser kulturmiljövårdsanslaget som fördelas av Riksantikvarieämbetet och länsstyrelserna.

Länsstyrelsernas verksamhetskostnader

Länsstyrelserna ansvarar för kulturmiljöarbete bland annat i form av tillsyn. Verksamheten finansieras av länsstyrelsernas förvaltningsanslag. Detta finns utöver de statliga anslag som tidigare redovisats.

Verksamhetskostnaderna ligger på en stabil nivå sedan 2018

År 2021 uppgick länsstyrelsernas verksamhetskostnader för kulturmiljö till nästan 168 miljoner kronor. Sedan 2018 ligger länsstyrelsernas verksamhetskostnader för kulturmiljö på ungefär samma nivå.

Kostnaderna över tid skiljer sig mycket åt bland länen. Länsstyrelserna i Västra Götaland, Stockholm, Skåne, Uppsala och Västmanland har de största verksamhetskostnaderna 2021.

Tabell 7. Länsstyrelsernas verksamhetskostnader för kulturmiljö per län och vart tredje år 2009–2021, tusen kronor, 2021 års priser.

Table 7. County administrative boards' expenditures for cultural heritage/historic environment per county and every third year 2009–2021, SEK thousand, 2021 prices.

Län	2009	2012	2015	2018	2021
Stockholm	15 862	13 006	18 257	12 591	12 336
Uppsala	7 066	10 823	12 322	9 009	11 237
Södermanland	9 590	9 036	10 394	6 360	7 944
Östergötland	13 303	13 031	14 425	11 143	8 566
Jönköping	14 685	12 749	11 708	8 051	6 047
Kronoberg	10 788	11 233	7 674	5 635	7 710
Kalmar	14 105	11 030	12 780	7 929	8 626
Gotland	7 997	7 752	9 983	5 956	5 537
Blekinge	7 970	4 959	12 655	10 243	4 643
Skåne	11 155	11 102	13 330	9 226	11 777
Halland	9 016	7 345	7 675	6 339	6 930
Västra Götaland	27 068	21 133	23 624	17 895	18 488
Värmland	10 177	5 856	5 822	3 420	4 032
Örebro	6 304	7 781	10 227	7 417	6 631
Västmanland	14 523	12 193	12 248	9 350	10 119
Dalarna	15 222	7 799	7 206	6 496	7 993
Gävleborg	8 628	9 179	9 668	7 018	6 280
Västernorrland	7 408	8 890	9 431	5 448	6 266
Jämtland	8 395	5 550	4 184	4 756	4 672
Västerbotten	6 501	7 383	7 994	5 757	4 543
Norrbottn	9 798	6 561	8 120	6 111	6 569
Totalt	235 560	204 390	229 729	166 150	166 948

Källa: Bearbetade uppgifter från länsstyrelsernas årsredovisningar och SCB (KPI).

Kyrkoantikvarisk ersättning

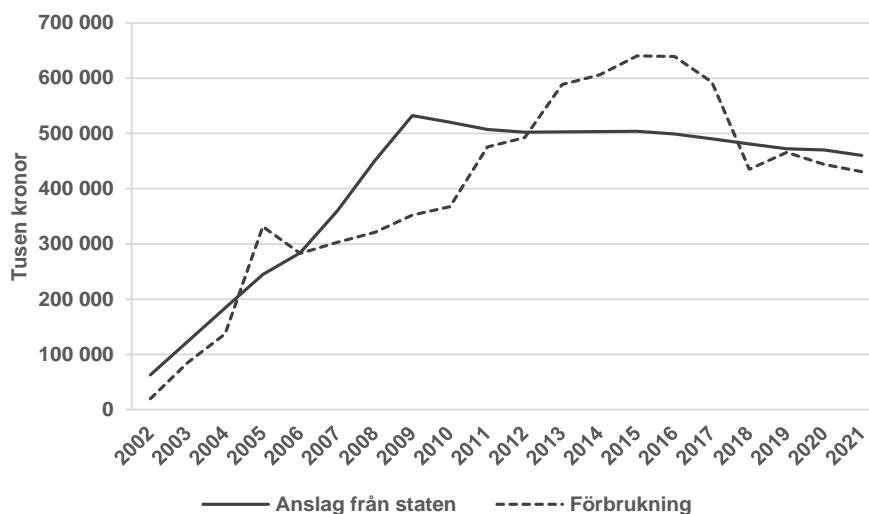
Genom den kyrkoantikvariska ersättningen ges Svenska kyrkan möjlighet att vårda och underhålla de kyrkliga kulturminnena i enlighet med de krav som kulturmiljölagen anger. Staten beslutar om nivån för den kyrkoantikvariska ersättningen. Den årliga förbrukningen sker inte i takt med anslaget tilldelning, varje års statsanslag disponeras under två år med möjlighet till ytterligare ett års förlängning.

Den kyrkoantikvariska ersättningen är oförändrad

Som tidigare nämnts ligger den kyrkoantikvariska ersättningen på 460 miljoner kronor årligen i löpande priser sedan 2010. Det betyder att anslaget minskat något i fasta priser över tid. Förbrukningen har varierat över tid och nådde sin topp 2016. Förbrukningen har sedan dess minskat och har sedan 2018 varit något lägre än anslaget.

Figur 15. Kyrkoantikvarisk ersättning, årligt anslag och årlig förbrukning 2002–2021, tusen kronor, 2021 års priser.

Figure 15. Church Antiquarian Compensation, annual appropriation and annual use 2002–2021, SEK thousand, 2021 prices.

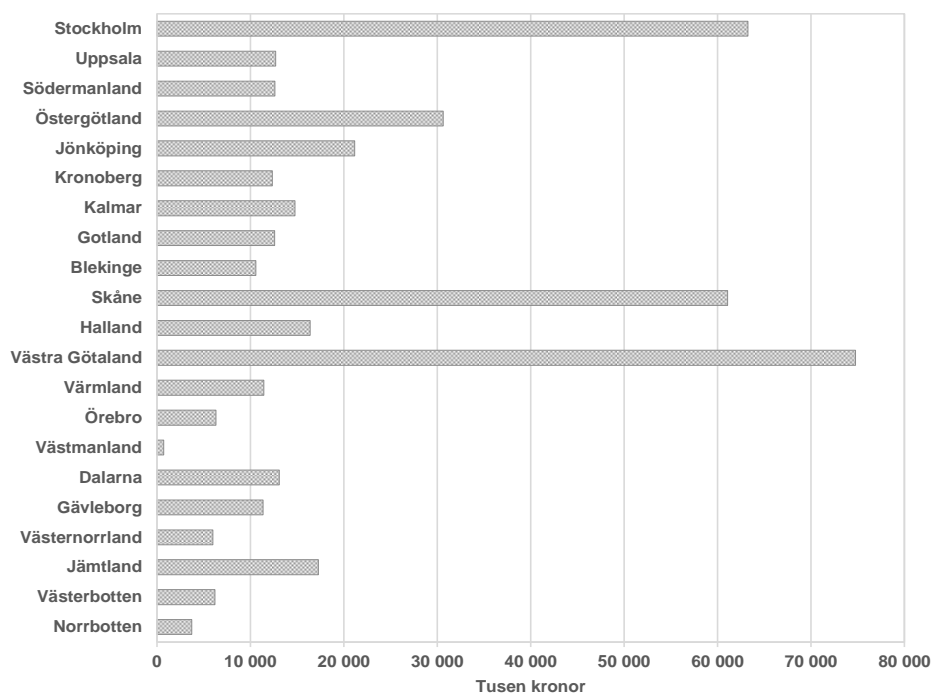

Källa: Bearbetade uppgifter från Svenska kyrkan och SCB (KPI).

Västra Götaland, Stockholm och Skåne län förbrukade mest medel från den kyrkoantikvariska ersättningen år 2021. Västra Götaland förbrukade nästan 75 miljoner kronor år 2021. De flesta län förbrukade strax över 10 miljoner kronor samma år.

Figur 16. Förbrukning av kyrkoantikvarisk ersättning per län 2021, tusen kronor.

Figure 16. Church Antiquarian Compensation, use per county 2021, SEK thousand.

Källa: Bearbetade uppgifter från Svenska kyrkan och SCB (KPI).

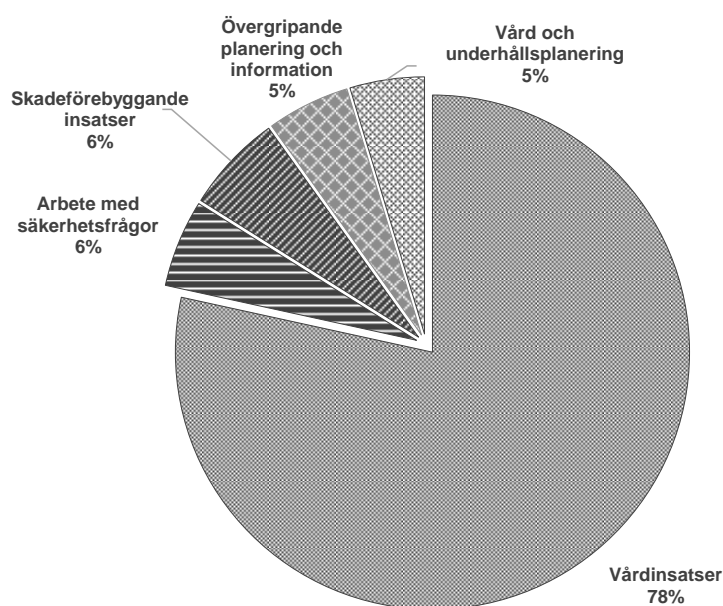
Kommentar: Stiftsprojekt och nationella projekt omfattar vanligtvis ett annat geografiskt område än län och inkluderas inte i statistik som redovisas per län.

Ersättningen går till vårdinsatser och kyrkobyggnader

Den största delen av den kyrkoantikvariska ersättningen går till olika vårdinsatser. Mellan 2002 och 2021 gick 78 procent av medlen till vårdinsatser. Det innebär till exempel renoveringar, restaureringar, upprättande av vård- och underhållsplaner och inventeringar.

Figur 17. Förbrukning av kyrkoantikvarisk ersättning per insats 2002–2021, procent, 2021 års priser.

Figure 17. Use of Church Antiquarian Compensation by measure 2002–2021, percent, 2021 prices.

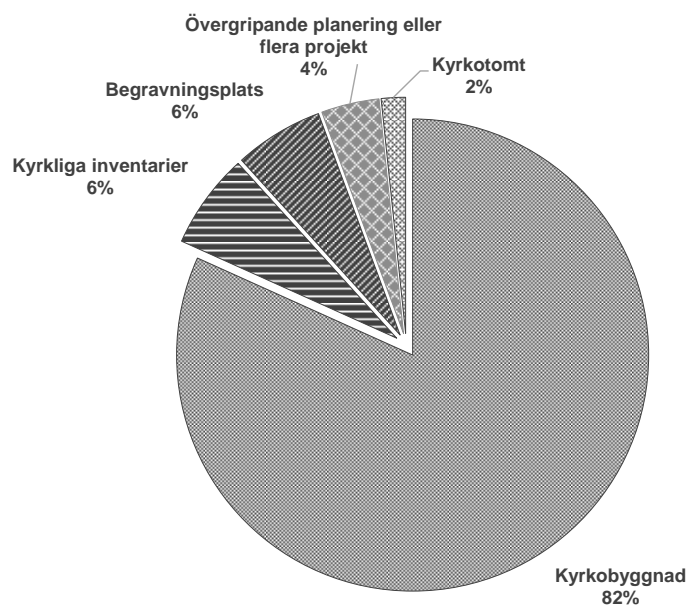

Källa: Bearbetade uppgifter från Svenska kyrkan och SCB (KPI).

Den kyrkoantikvariska ersättningen går till olika typer av objekt. Majoriteten av medlen har mellan 2002 och 2021 gått till åtgärder som har med kyrkobyggnader att göra.

Figur 18. Förbrukning av kyrkoantikvarisk ersättning per objektstyp 2002–2021, procent, 2021 års priser.

Figure 18. Use of Church Antiquarian Compensation by object category 2002–2021, per cent, 2021 prices.

Källa: Bearbetade uppgifter från Svenska kyrkan och SCB (KPI).

EU-medel genom miljöersättningar och miljöinvesteringar

Landsbygdsprogrammet är ett EU-program med syftet att utveckla landsbygden och jordbruket. Miljö, hållbar utveckling och innovation är prioriterade områden. Stöden finansieras gemensamt av medlemsländerna och EU, och medlen fördelas av Jordbruksverket med hjälp av länsstyrelserna i Sverige. Det finns ett antal olika miljöersättningar och miljöinvesteringar som går till kulturmiljöer.

Över en miljard i miljöersättningar till kulturmiljö

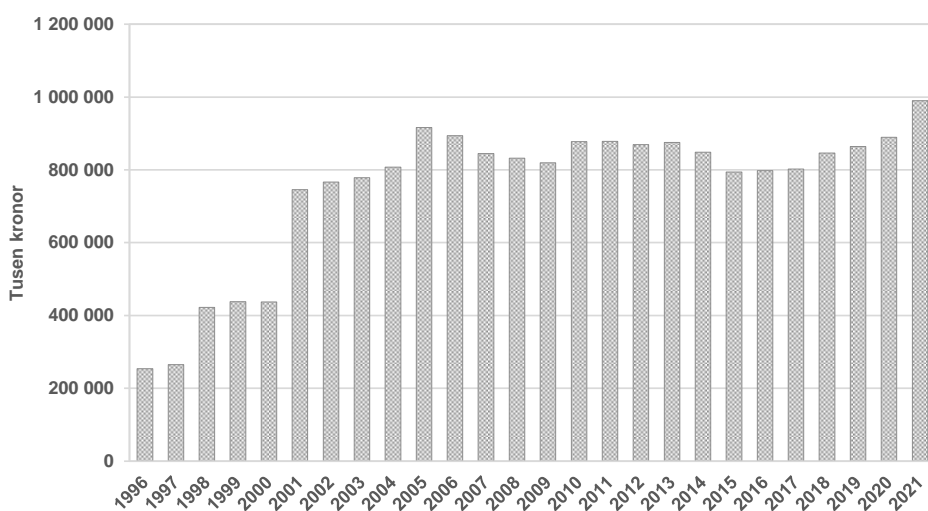
Miljöersättningarna varierar från år till år. I årets rapport inkluderas fem ersättningar:

- miljöersättning för skötsel av betesmarker och slätterängar, inklusive komplementen (till exempel lövtäkt, lieslätter, höhantering)
- miljöersättning för restaurering av betesmarker och slätterängar
- miljöersättning för fåbodar
- miljöersättning för hotade husdjursraser
- miljöersättning för natur- och kulturmiljöer.

År 2021 betalades det ut över en miljard kronor till kulturmiljöer i miljöersättningar. Majoriteten av alla medel till kulturmiljöer gick genom miljöersättningen för skötsel av betesmarker och slätterängar (figur 19).

Figur 19. Utbetalda miljöersättningar för skötsel av betesmarker och slätterängar inom landsbygdsprogrammet 1996–2021, tusen kronor, 2021 års priser.

Figure 19. Environmental grants for the maintenance of pasture and hayfields within the Rural Development Programme 1996–2021, SEK thousand, 2021 prices.

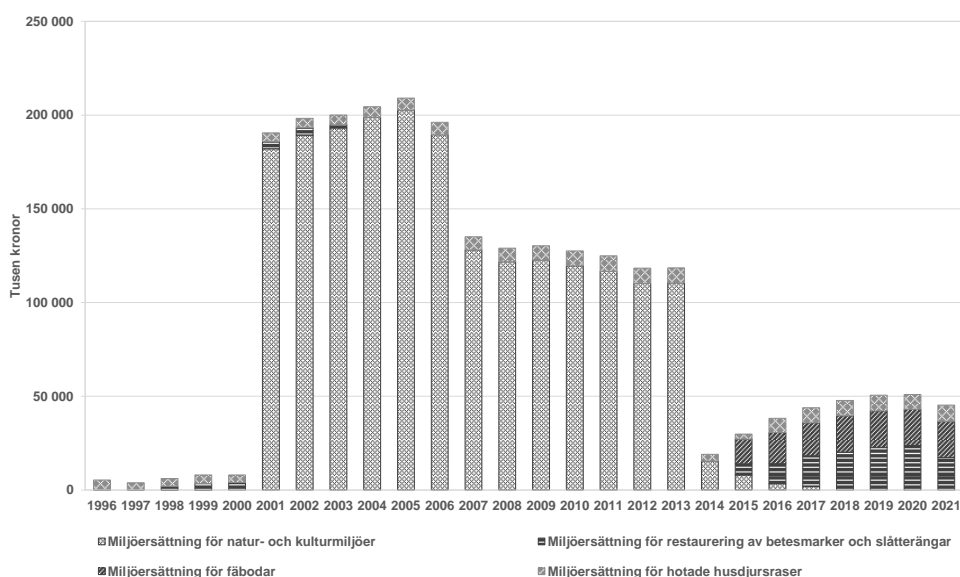

Källa: Bearbetade uppgifter från Jordbruksverket och SCB (KPI).

Mellan 2001 och 2014 gick även medel till miljöersättningar för natur- och kulturmiljöer (figur 20). De andra miljöersättningarna var förhållandevis små.

Figur 20. Utbetalda miljöersättningar för kulturmiljö inom landsbygdsprogrammet 1996–2021, tusen kronor, 2021 års priser.

Figure 20. Environmental grants for historic environment within the Rural Development Programme 1996–2021, SEK thousand, 2021 prices.

Källa: Bearbetade uppgifter från Jordbruksverket och SCB (KPI).

300 projekt fick stöd för miljöinvesteringar

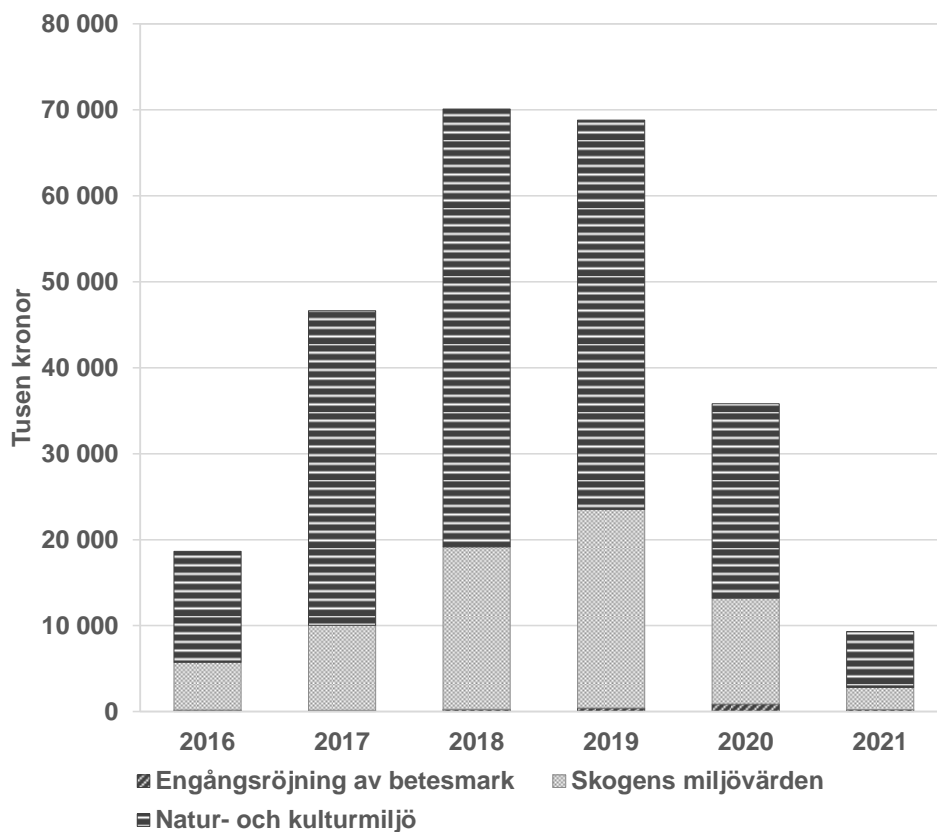
Medel till insatser inom kulturmiljöområdet kan också sökas genom stödet till miljöinvesteringar. I figur 21 och 22 visas följande miljöinvesteringar:

- miljöinvesteringar för utveckling av natur- och kulturmiljöer, inklusive kulturhistoriskt värdefulla byggnader och kulturmiljöer i renskötselområdet.
- miljöinvesteringar för engångsröjning av betesmark
- miljöinvesteringen skogens miljövärden som innefattar skötsel av natur- och kulturmiljö i skog samt att rensa stenmur eller kulturmiljö i skog.

År 2021 betalades över 9 miljoner kronor ut i olika miljöinvesteringar för kulturmiljöer. De totala medlen har varierat över tid, och var som högst år 2018 då 70 miljoner kronor betalades ut. En majoritet av medlen, knappt 70 procent, gick till investeringar inom natur- och kulturmiljöer. Kategorin innefattar bland annat kulturhistoriskt värdefulla byggnader och kulturmiljöer i renskötselområdet. Nästan alla resterande medel, 28 procent, gick 2021 till miljöinvesteringen skogens miljövärden.

Figur 21. Utbetalda miljöinvesteringar för kulturmiljö inom landsbygdsprogrammet 2016–2021, tusen kronor, 2021 års priser.

Figure 21. Grants for environmental investments in historic environment within the Rural Development Programme 2016–2021, SEK thousand, 2021 prices.

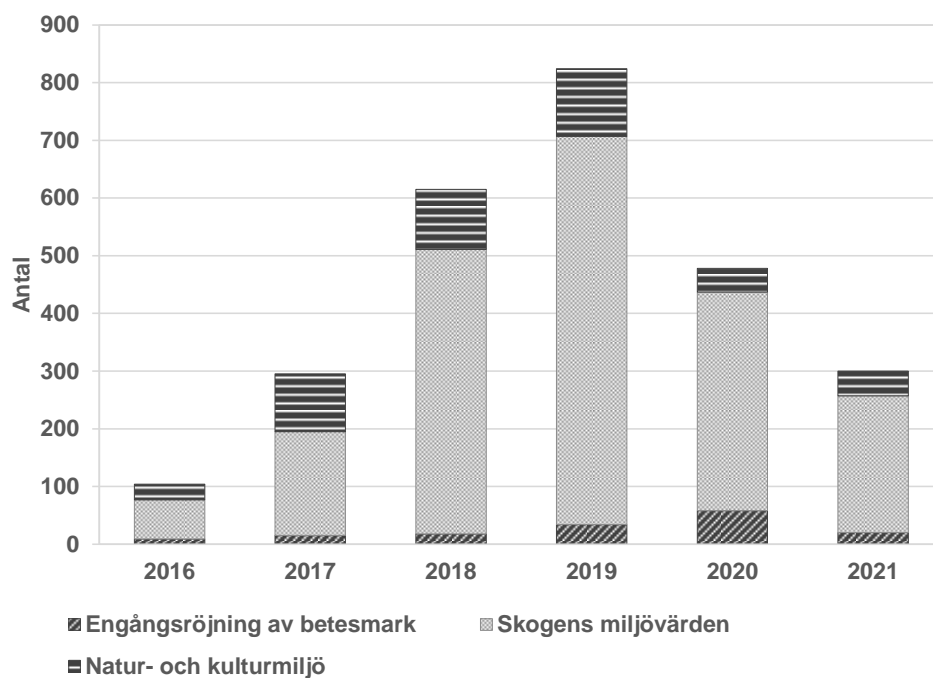

Källa: Bearbetade uppgifter från Jordbruksverket och SCB (KPI).

Totalt fick 300 olika projekt stöd för miljöinvesteringar år 2021. Det var en minskning från föregående år då 478 projekt fick stöd. Bland de projekt som fått stödet miljöinvesteringar har skogens miljövärden dominerat mellan 2016 och 2021.

Figur 22. Miljöinvesteringsprojekt för kulturmiljö inom landsbygdsprogrammet 2016–2021, antal.

Figure 22. Environmental investment projects for historic environment within the Rural Development Programme 2016–2021, number.

Källa: Jordbruksverket

Årsarbetskrafter och verksamhet

I detta kapitel presenteras statistik som rör kulturmiljöarbetets årsarbetskrafter och verksamhetsresurser. Uppgifterna som presenteras i kapitlet rör länsstyrelsernas, läns museernas och kommunernas kulturmiljöverksamhet, samt uppgifter kopplade till uppdragsarkeologi och till Svenska kyrkans kulturmiljöarbete.

Länsstyrelsernas kulturmiljöarbete

Landets 21 länsstyrelser har i uppdrag att handlägga enligt kulturmiljölagen, fördela kulturmiljövårdsanslaget och utöva tillsyn över kulturmiljö samt plan- och byggfrågor. Antalet årsarbetskrafter som arbetar med kulturmiljö varierar mellan de olika länsstyrelserna. Det beror dels på att länsstyrelserna är olika stora och dels på att internt arbete kan redovisas på andra verksamhetsområden än kulturmiljö.

Ungefär lika många årsarbetskrafter sedan 2009

År 2021 fanns det totalt 167,6 årsarbetskrafter hos länsstyrelserna som var relaterade till kulturmiljöarbete. Det totala antal årsarbetskrafter för samtliga länsstyrelser har legat på ungefär samma nivå under perioden 2009 till 2021, men det var förhållandevis stora skillnader mellan länsstyrelserna. Antalet årsarbetskrafter i respektive län varierade år 2021 med mellan 3,7 (Blekinge) och 17,9 (Västra Götaland). Det beror bland annat på att internt arbete inom länsstyrelserna kan redovisas inom andra områden än kulturmiljö.

Tabell 8. Årsarbetskrafter inom länsstyrelsernas kulturmiljöarbete per län och vart tredje år 2009–2021, antal.

Table 8. FTEs employed by county administrative boards to work with historic environment by county and every third year 2009–2021, number of full-time equivalents.

Län	2009	2012	2015	2018	2021
Stockholm	11,1	10,6	13,5	11,6	11,5
Uppsala	6,6	9,7	8,4	9,2	9,4
Södermanland	7,9	7,1	8,3	7,8	8,1
Östergötland	7,5	6,5	6,5	8,2	8,9
Jönköping	7,6	8	9,2	8,6	7,4
Kronoberg	4,7	6,3	4,3	6,5	7,2
Kalmar	8	9,3	9,6	8,9	9,7
Gotland	6,3	5,1	6,7	6,7	6,0
Blekinge	4,9	3	6,3	5,8	3,7
Skåne	9,4	9,7	11	11,3	12,7
Halland	4,8	5,3	4,9	4,7	5,6
Västra Götaland	24	18	20	16,8	17,9
Värmland	8,2	5,4	5,6	4,4	5,0
Örebro	6	6,3	6,9	6,3	6,3
Västmanland	9,9	9,1	9,2	7,4	8,1
Dalarna	9,7	7,7	6,8	8,2	9,8

Län	2009	2012	2015	2018	2021
Gävleborg	7,5	6,2	7	7,7	7,3
Västernorrland	5,4	7	6,8	5,6	6,7
Jämtland	5	5	4,1	4,4	5,8
Västerbotten	4,5	5,4	6,1	5,9	4,5
Norrbottn	6,1	5,1	5,4	4,9	6,1
Totalt	165,1	155,8	166,6	160,9	167,6

Källa: Länsstyrelsernas årsredovisningar.

Kommentar: Internt arbete kan redovisas på andra verksamhetsområden än kulturmiljö, vilket leder till att årsarbetskrafter för enskilda länsstyrelser varierar från år till år.

Antalet ärenden har ökat kraftigt

Verksamheten på länsstyrelserna går att följa med hjälp av ärendehandläggningen inom kulturmiljöarbete. Mellan 2009 och 2021 ökade antalet beslutade ärenden från 14 866 till 20 569. Det var en ökning med 38 procent. Hos vissa länsstyrelser har antalet beslutade ärenden ökat med 100 procent eller mer, däribland Uppsala, Södermanland, Blekinge och Gävleborg.

Tabell 9. Beslutade ärenden inom länsstyrelsernas kulturmiljöarbete per län och vart tredje år 2009–2021, antal.

Table 9. Cultural heritage/historic environment cases decided by county administrative boards per county and every third year 2009–2021, number.

Län	2009	2012	2015	2018	2021
Stockholm	767	949	1 372	1 260	1 441
Uppsala	593	771	1 133	1 069	1 302
Södermanland	566	460	682	1 161	1 118
Östergötland	957	869	1 097	1 002	1 148
Jönköping	563	712	1 158	1 082	1 018
Kronoberg	732	727	886	975	869
Kalmar	714	722	970	759	964
Gotland	880	716	670	631	725
Blekinge	177	304	351	319	374
Skåne	1 578	1 732	1 754	1 828	2 249
Halland	432	450	790	573	573
Västra Götaland	1 667	1 620	2 459	2 395	2 512
Värmland	625	530	963	974	1 042
Örebro	933	768	1 079	859	712
Västmanland	829	916	914	974	874
Dalarna	781	683	915	842	915
Gävleborg	313	241	521	646	609
Västernorrland	383	390	346	416	531
Jämtland	490	429	537	426	535
Västerbotten	319	274	423	427	448
Norrbottn	567	561	745	533	610
Totalt	14 866	14 824	19 765	19 151	20 569

Källa. Länsstyrelsernas årsredovisningar.

Länsmuseernas kulturmiljöarbete

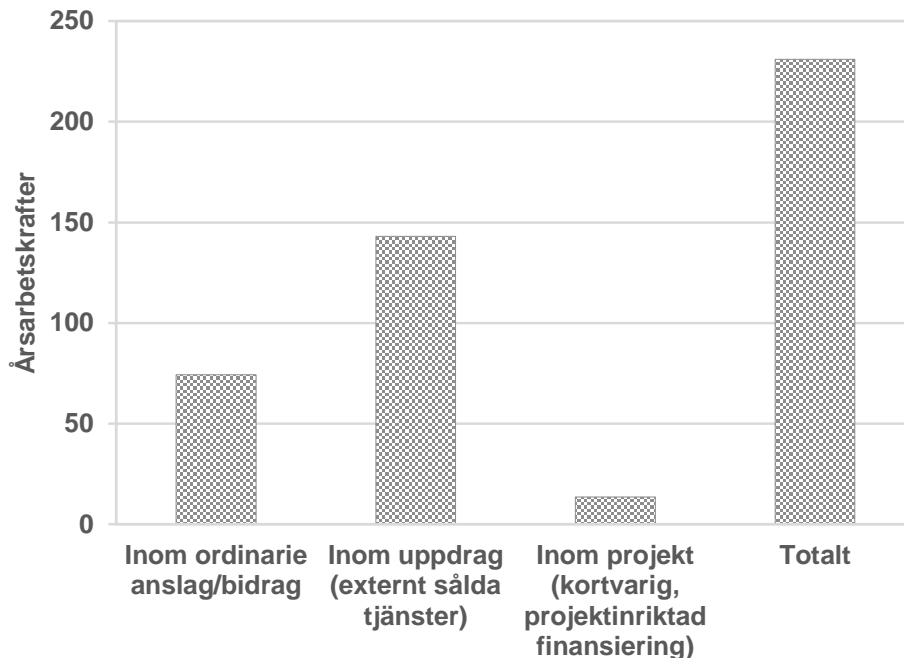
I denna rapport presenterar Kulturanalys för första gången statistik om de 24 länsmuseernas kulturmiljöarbete. Många museer i landet bedriver kulturmiljöarbete, både som remissinstanser för kommunal planering och utifrån uppdragsverksamhet, samverkan och rådgivning. Förändringen i kultursamverkansmodellen 2018 förtydligade regionala uppdrag kring kulturmiljöarbete.² Bland annat rör detta de regionala museerna (länsmuseerna) som ska bidra med kunskap i samråd och remissförfarande avseende frågor som rör kulturmiljö (Prop. 2016/17:116).

Kunskapsuppbyggnad är en vanlig aktivitet

År 2021 uppgav länsmuseerna att de hade totalt 231 årsarbetskrafter relaterade till kulturmiljöarbete. En majoritet av dem fanns inom *uppdrag (externt sålda tjänster)*; 143 årsarbetskrafter. Det kan till exempel handla om att delta som antikvarisk kontrollant, i arkeologiska uppdrag, eller att ta fram kulturmiljöunderlag åt länsstyrelser eller kommuner. Det fanns 74 årsarbetskrafter inom *ordinarie anslag/bidrag*. Endast ett litet antal, 13 årsarbetskrafter, fanns inom *projekt* som är kortvarig eller projektinriktad finansiering.

Figur 23. Årsarbetskrafter relaterade till kulturmiljöarbetet på länsmuseer per finansieringsform 2021, antal årsarbetskrafter.

Figure 23. FTEs employed at county museums on work related to historic environment by form of financing 2021, number of FTEs.

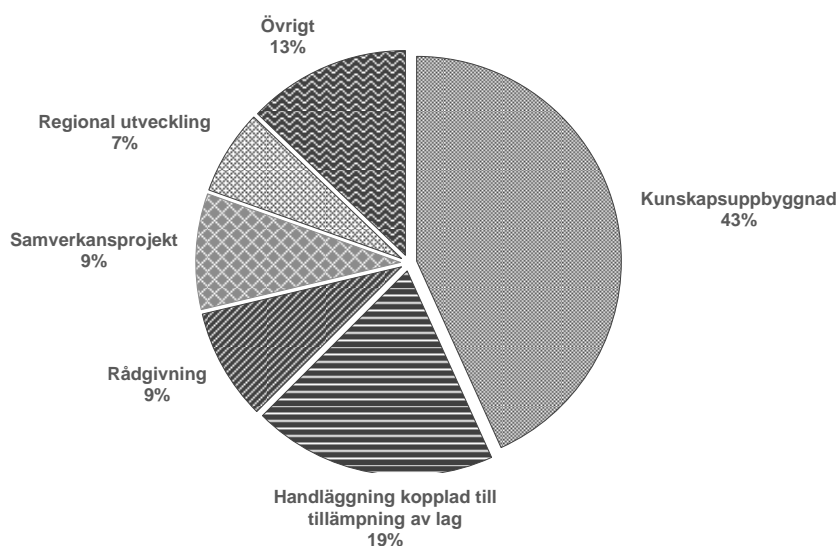
Källa: Myndigheten för kulturanalys.

² Länsmuseernas kulturmiljöarbete var tidigare reglerat enligt förordningen om statsbidrag till regional kulturverksamhet. I dag gäller förordningen endast region Stockholm, som inte har anslutit sig till kultursamverkansmodellen.

En majoritet av årsarbetskrafterna hos länsmuseumerna ägnades åt kunskapsuppbyggnad, 43 procent, medan 19 procent av årsarbetskrafterna ägnades åt handläggning kopplad till tillämpning av kulturmiljölagen, plan- och bygglagen samt miljöbalken. I frågan ingår bland annat arbete med remissvar, utredning, antikvarisk medverkan och antikvarisk kontroll. Knappt en tiondel av aktiviteterna ägnades åt samverkansprojekt med ideella organisationer och knappt en tiondel ägnades åt rådgivning inom byggnadsvård, bidrag etc.

Figur 24. Fördelning av kulturmiljörelaterade årsarbetskrafter på länsmuseum per typ av aktivitet, 2021, procent.

Figure 24. FTEs employed at county museums on work related to historic environment by type of activity 2021, percent.

Källa: Myndigheten för kulturanalys.

Kommunernas kulturmiljöarbete

På grund av kommunernas planmonopol är det kommunerna en central del av kulturmiljöområdets offentliga förvaltning. Boverket skickar Miljömålsenkäten till landets kommuner. Enkäten har gått från att vara årlig till att efter 2015 genomföras vart tredje år.

År 2021 uppgav 36 kommuner att de hade en eller fler årsarbetskrafter för personal med antikvarisk kompetens. Det var lika många kommuner som uppgav att de hade en eller fler årsarbetskrafter för personal med antikvarisk kompetens 2018 jämfört med 2021.

Tabell 10. Kommuner med årsarbetskrafter för personal med antikvarisk kompetens 2015, 2018 och 2021, antal kommuner.

Table 10. Municipalities employing FTEs with antiquarian expertise 2015, 2018 and 2021, number of municipalities.

År	Mindre än 0,2 årsarbetskrafter	0,2–0,5 årsarbetskrafter	0,6–0,9 årsarbetskrafter	1 årsarbetskraft	Mer än 1 årsarbetskraft
2015	47	24	7	20	7
2018	50	26	8	19	17
2021	62	34	8	25	11

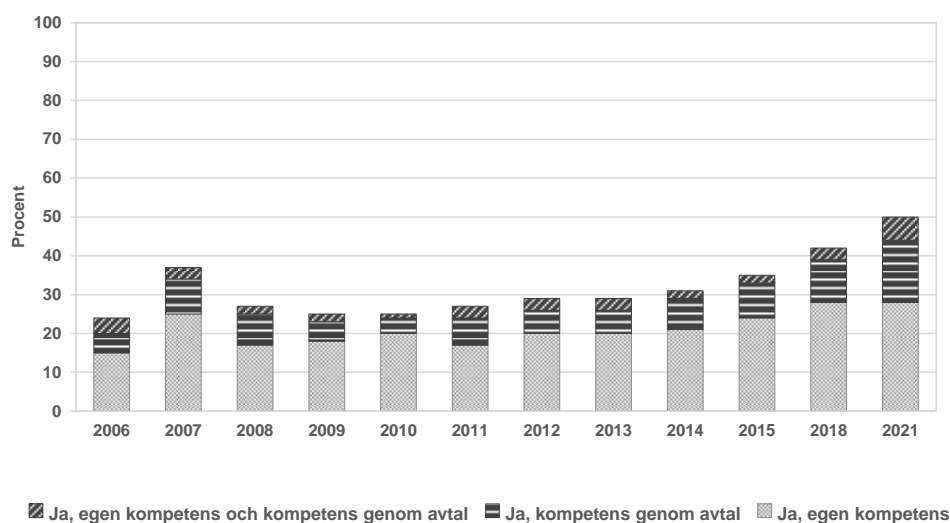
Källa: Miljömålsenkäten, Boverket.

Kommentar: Antalet kommuner som svarar på frågan varierar. Frågan ställdes till de kommuner som svarat att de har tillgång till antikvarisk kompetens.

Av de kommuner som besvarade frågan uppgav 50 procent att de hade tillgång antikvarisk kompetens 2021. Mellan åren 2006 och 2021 har andelen kommuner med tillgång till antikvarisk kompetens ökat. Det förekommer variationer mellan åren som beror vilka kommuner som besvarat enkäten.

Figur 25. Andel kommuner med tillgång till antikvarisk kompetens 2006–2021, procent.

Figure 25. Percent of municipalities with access to antiquarian expertise 2006–2021, percent.

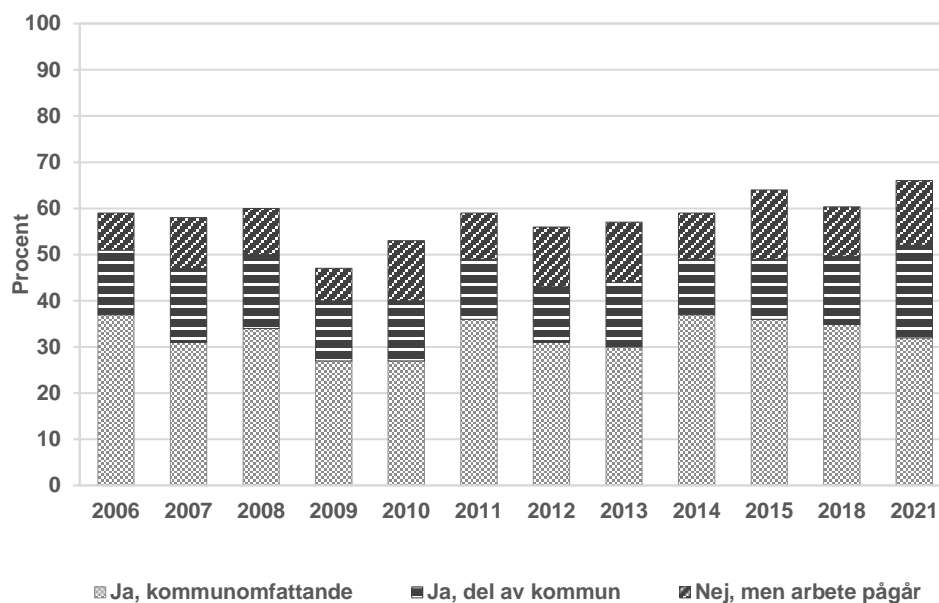
Källa: Miljömålsenkäten, Boverket.

Kommentar: Antalet kommuner som svarar på frågan varierar. Frågan ställdes till de kommuner som svarat att de har tillgång till antikvarisk kompetens.

Drygt hälften av de kommuner som besvarat frågan uppgav att de hade dokument som fyllde funktionen av ett kulturmiljöprogram i hela eller delar av kommunen. Samtidigt uppgav 14 procent att de arbetade med att ta fram det.

Figur 26. Andel kommuner där det finns dokument som fyller funktion av ett kulturmiljöprogram 2006–2021, procent.

Figure 26. Percentage of municipalities with a documented historic environment programme 2006–2021, percent.

Källa: Miljömålsenkäten, Boverket.

Uppdragsarkeologi

Uppdragsarkeologi är den arkeologi som genomförs inför exploateringar. Nästan alla arkeologiska undersökningar i landet sker i samband med markexploatering av olika slag. Länsstyrelsen beslutar om uppdagsarkeologi. Processen läggs ut på anbud om kostnaden förväntas överskrida ett visst minimibelopp. Markexploatören (inte nödvändigtvis markägaren) bekostar arkeologin, men länsstyrelsen väljer bland anbuden med utgångspunkt från både pris och vetenskaplig kvalitet.

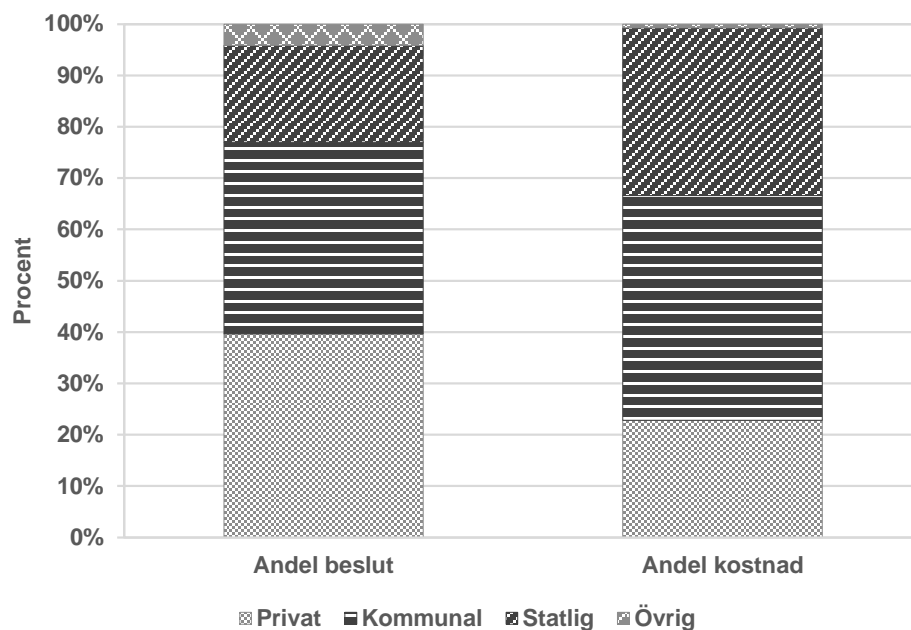
Vanligt att privata exploitörer tilldelas beslut

År 2021 fattades 1 305 beslut om uppdagsarkeologi av länsstyrelsen. De privata exploitörerna tilldelades flest beslut, 40 procent. Andelen var något större än beslut till kommuner; kommunerna tilldelades 37 procent av besluten. De statliga aktörerna fick 19 procent av besluten. Kategorin övrigt, som består av föreningar och samfund, tilldelades 4 procent av besluten år 2021. Jämfört med 2020 var antalet beslut på en liknande nivå, det var 9 fler beslut 2021 än 2020.

År 2021 uppgick kostnaderna för uppdagsarkeologi till nästan 328 miljoner. Kostnaderna för uppdagsarkeologi har ökat jämfört med 2020 med runt 22 procent. De kommunala exploitörerna stod för den största andelen av kostnaderna för uppdagsarkeologi, 44 procent. Statliga exploitörer stod för 33 procent av kostnaderna medan privata exploitörer stod för 23 procent av kostnaderna.

Figur 27. Beslut om och kostnad för uppdragsarkeologi per typ av exploatör 2021, procent.

Figure 27. Decisions and costs for contract archeology per type of developer 2021, percent.

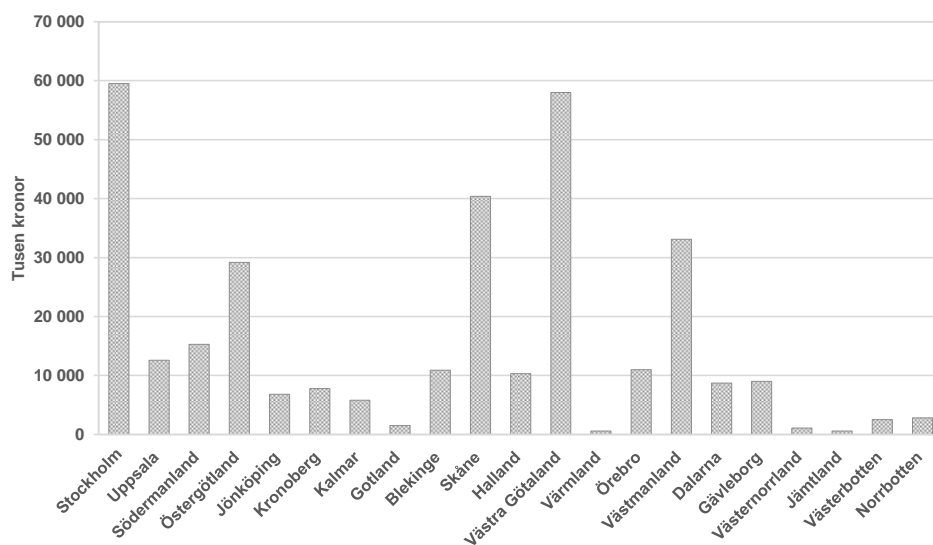
Källa: Riksantikvarieämbetet, länsstyrelsernas handläggarsystem ASK samt beslutskopior insända till Riksantikvarieämbetet.

Kommentar: Kostnader för arkeologiska undersökningar i form av schaktningsövervakningar och arkeologiska kontroller ingår inte.

Kostnaden för uppdragsarkeologi varierar mellan olika län. Stockholm, Västra Götaland och Skåne hade högst kostnader år 2021. Gotland, Värmland och Västernorrland hade lägst kostnader samma år.

Figur 28. Kostnader för uppdragsarkeologi per län 2021, tusen kronor.

Figure 28. Costs for contract archeology per county 2021, SEK thousand.

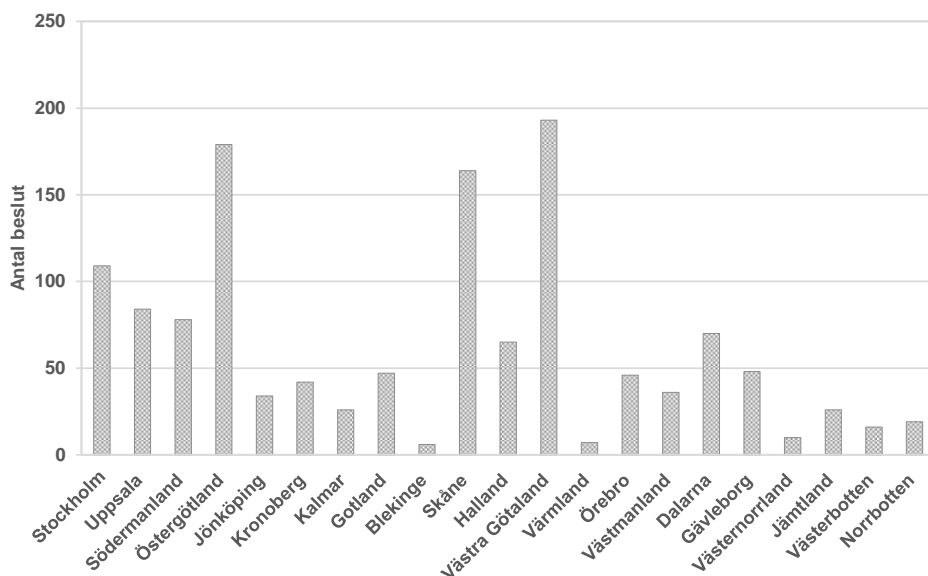
Källa: Riksantikvarieämbetet, länsstyrelsernas handläggarsystem ASK samt beslutskopior insända till Riksantikvarieämbetet.

Kommentar: Kostnader för arkeologiska undersökningar i form av schaktningsövervakningar och arkeologiska kontroller ingår inte.

Antalet beslut om uppdragsarkeologi var som tidigare nämnts 1 305 år 2021. Även bland besluten var variationen mellan olika län stor. Flest beslut togs 2021 i Västra Götaland, men många beslut togs också i Östergötland och Skåne.

Figur 29. Beslut om uppdragsarkeologi per län 2021, antal.

Figure 29. Decisions on contract archeology per county 2021, number.

Källa: Riksantikvarieämbetet, länsstyrelsernas handläggarsystem ASK samt beslutskopior insända till Riksantikvarieämbetet.

Svenska kyrkans kulturmiljöarbete

Kulturmiljöarbetet som bedrivs av Svenska kyrkan berör i första hand handläggning av den kyrkoantikvariska ersättningen samt rådgivning till församlingarna. Stiften har över tid byggt upp enheter med egen antikvarisk kompetens.

Alla stift har personal med antikvarisk inriktning

År 2021 hade Svenska kyrkan 20,9 årsarbetskrafter med antikvarisk inriktning i stiften. Det var något lägre än 2020 då det var 23,8 årsarbetskrafter. Antalet årsarbetskrafter med antikvarisk inriktning har nästan fördubblats mellan 2012 och 2021. Ökningen skedde huvudsakligen mellan 2012 och 2017.

Alla stift hade 2021 minst en årsarbetskraft med antikvarisk inriktning. Antalet årsarbetskrafter per stift kan variera mycket från år till år på grund av tillfälliga projekt. Till exempel hade Göteborgs stift 5,4 årsarbetskrafter 2020 i jämförelse med 2 årsarbetskrafter år 2021.

Tabell 11. Årsarbetskrafter med antikvarisk inriktning per stift 2005–2021, antal.

Table 11. FTEs with antiquarian expertise per diocese 2005–2021, number.

Stift	2005	2008	2012	2017	2018	2019	2020	2021
Uppsala	1,0	0,7	0,5	3,0	1,5	1,3	1,0	1,9
Göteborg	1,0	0,5	2,0	5,9	4,7	5,0	5,4	2,0
Härnösand	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,5	1,9
Karlstad	0,0	0,5	0,5	2,0	2,0	2,0	2,0	2,0
Linköping	0,0	1,0	1,0	1,9	2,9	2,8	2,8	2,8
Luleå	0,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0
Lund	1,0	1,0	1,0	2,0	2,0	2,0	2,0	1,0
Skara	1,0	0,8	1,8	1,0	0,8	0,8	0,8	1,0
Stockholm	0,0	0,0	1,0	0,8	2,0	1,3	1,3	1,3
Strängnäs	2,0	2,0	2,0	2,0	2,0	2,0	2,0	2,0
Visby	0,0	0,0	1,0	0,9	1,0	1,0	1,0	1,0
Västerås	2,0	0,0	0,0	1,0	2,0	2,0	2,0	2,0
Växjö	1,0	1,0	0,0	0,9	1,0	1,0	1,0	1,0
Totalt	10,0	9,5	12,8	23,3	23,9	23,1	23,8	20,9

Källa: Svenska kyrkan.

Kommentar: Årsarbetskrafterna avser i huvudsak stiftens arbete med tillsyn och främjande inom fastighets- och kulturarvsområdet samt handläggningen av kyrkoantikvarisk ersättning i stiftet.

Utöver detta driver stiften ibland antikvariskt inriktade tillfälliga projekt. Göteborgs stifts och Växjö stifts servicebyråers tjänster med antikvarisk inriktning är inte inräknade. Uppgifterna är avrundade till en decimal.

Civila samhället och engagemang

I detta kapitel presenteras stöd till kulturmiljöarbete i det civila samhället och ideella krafter. Kapitlet presenterar uppgifter kring bidragsfördelning till det civila samhället och hembygdsrörelsens verksamhet.

Riksantikvarieämbetets bidragsgivning

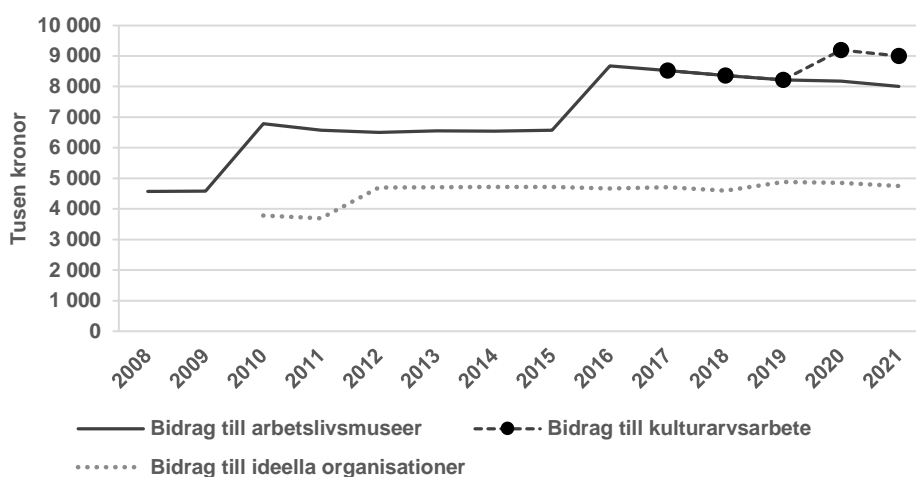
Riksantikvarieämbetet fördelar bidrag till det civila samhället inom kulturmiljöområdet. Riksantikvarieämbetet beslutar om fördelning till organisationer vars huvudsakliga syfte och verksamhet rör kulturmiljön.

Över 21 miljoner till det civila samhällets kulturmiljöarbete

År 2021 delades över 21 miljoner kronor ut i olika former av stöd till det civila samhället. Stödet har ökat i takt med att bidraget till ideella organisationer och en ny förordning om bidrag till kulturarvsarbete har tillkommit. Mellan 2019 och 2020 förstärktes även bidraget till kulturarvsarbete. Totalt har dock bidragen minskat något mellan 2020 och 2021 i fasta priser.

Figur 30. Bidrag till civila samhället som delas ut via Riksantikvarieämbetet 2000–2021, tusen kronor, 2021 års priser.

Figure 30. Grants to civil society organisations distributed via the Swedish National Heritage Board 2000–2021, SEK thousand, 2021 prices.

Källa: Bearbetade uppgifter från Riksantikvarieämbetet och SCB (KPI).

Kommentar: Från 2017 delas bidrag till arbetslivsmuseer och bidrag till kulturarvsarbete ut genom samma förordning. 8 miljoner kronor är dock reserverade för arbetslivsmuseer. I figuren särredovisas bidragen för att visa på utvecklingen.

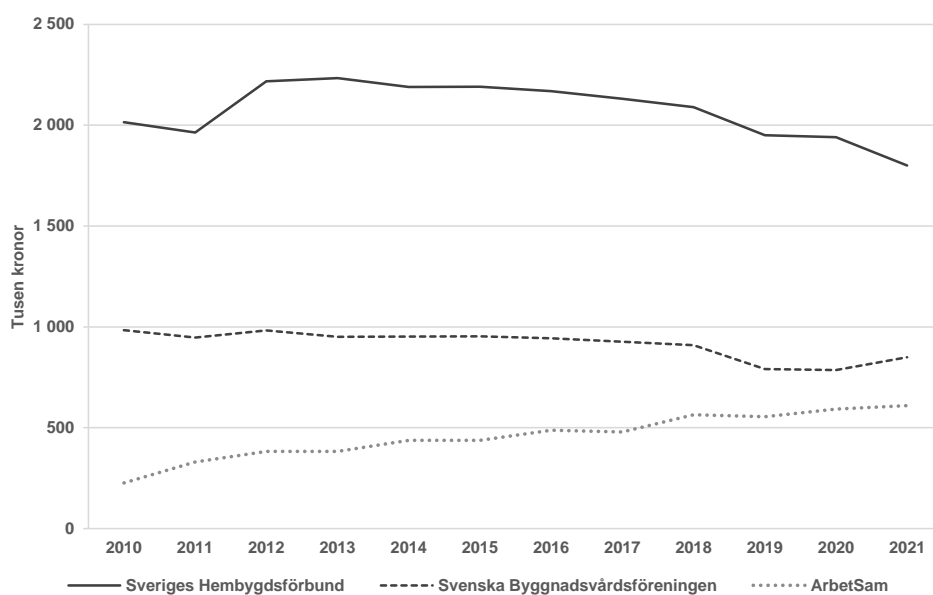
Sveriges Hembygdsförbund har fått en stor andel av medlen

Genom åren har Sveriges Hembygdsförbund varit den organisation som mottagit mest stöd. År 2021 fick de 1,8 miljoner kronor. De har över tid fått cirka 2 miljoner årligen. Sedan 2018 har bidraget minskat i fasta priser. De andra organisationer som fick mest medel 2021 var Svenska Byggnadsvårdsföreningen som fick 850 000 kronor och ArbetSam, arbetslivsmuseernas samarbetsråd, som fick 610 000 kronor.

År 2021 fick 24 organisationer dela på 4,75 miljoner kronor. Det var vanligast att få mellan 40 000 och 100 000 kronor. Det har skett en ökning av antalet organisationer som fått medel sedan 2010 då det var 11. Organisationerna delade 2010 på knappt 4 miljoner kronor i fasta priser.

Figur 31. Bidrag till Sveriges Hembygdsförbund, Svenska Byggnadsvårdsföreningen och ArbetSam 2010–2021, tusen kronor, 2021 års priser.

Figure 31. Grants to the Swedish Local Heritage Federation, Swedish Association for Building Preservation and ArbetSam 2010–2021, SEK thousand, 2021 prices.

Källa: Bearbetade uppgifter från Riksantikvarieämbetet och SCB (KPI).

Bidrag till kulturarvsarbete sedan 2017

Sedan 2017 finns ett bidrag till kulturarvsarbete. Bidraget motiverades med kulturarvspropositionen som betonade ideella aktörers betydelsefulla roll i att skapa delaktighet och engagemang för kulturmiljö och kulturarv.

Vid inrättandet av bidragsformen var ett särskilt fokus att rikta insatser mot civila aktörer inom de fem nationella minoriteterna. Enligt förordningen är bidraget avsett att gå till insatser som syftar till att bevara, använda och utveckla kulturarvet (SFS 2017:628).

År 2021 delades 17 miljoner kronor ut genom bidraget till kulturarvsarbete, vilket inkluderar 8 miljoner kronor till arbetslivsmuseer. Till år 2020 höjdes anslaget med 1 miljon kronor i fasta priser.

Tabell 12. Bidrag till kulturarvsarbete 2017–2021, tusen kronor, 2021 års priser.

Table 12. Grants to cultural heritage initiatives 2017–2021, SEK thousand, 2021 prices.

	2017	2018	2019	2020	2021
De nationella minoriteternas organisationer	1 794	418	792	1 259	712
Det rörliga kulturarvet	352	5 100	4 345	5 352	5 470
Övrigt kulturarvsarbete	6 378	11 203	11 291	10 757	10 818
Totalt	8 524	16 721	16 427	17 368	17 000

Källa: Bearbetade uppgifter från Riksantikvarieämbetet och SCB (KPI).

Kommentar: Från år 2018 ingår bidrag till arbetslivsmuseer på 8 miljoner kronor fasta priser i bidraget till kulturarvsarbete. År 2017 delades 8 miljoner kronor till arbetslivsmuseer ut i den gamla förordningen som inte inkluderas här. Underlaget har kategoriserats manuellt. I vissa fall går det att göra olika tolkningar av vilken kategori ett projekt ska räknas till.

Arbetslivsmuseer bevarar kulturarv

Arbetslivsmuseer kommer till stor del från tanken att bevara industrisamhällets kulturarv, och de utgör i dag en struktur över landet där kulturmiljöarbetet tar sig formen av små ideellt drivna museer. Riksantikvarieämbetets bidragsformer delar årligen ut medel till landets arbetslivsmuseer, dels genom stödet till arbetslivsmuseer, dels genom att enskilda föreningar söker bidrag till kulturarvsarbete. Museerna organiseras av ArbetSam. ArbetSam får också medel från Riksantikvarieämbetet, se figur 31.

Hembygdsrörelsen

Sveriges Hembygdsförbund är en riksorganisation som 2021 bestod av 2 062 regionala och lokala föreningar (tabell 13). Många av de regionala och lokala föreningarna är förvaltare av byggnader och kulturmiljöer. Sveriges Hembygdsförbunds statistik över hembygdsföreningarnas tillgångar 2013 visade att 85 procent förvaltade byggnader. Totalt rörde det sig om 1 350 hembygdsgårdar över hela landet vilka tillsammans hyste cirka 10 000 byggnader. Närmare hälften av byggnaderna hade flyttats till hembygdsgården (Kulturanalys 2016).

Lokala föreningar återfinns också som mottagare av de bidrag till kulturarvsarbete som fördelas av Riksantikvarieämbetet. I viss mån stöttas hembygdsföreningarna även av regioner och kommuner, men sammanställd statistik över denna finansiering saknas.

Hembygdsrörelsen genomför varje år ett stort antal evenemang och hade 2,5 miljoner besökare år 2021. Året innan pandemin, 2019, var det dock dubbelt så många evenemang och dubbelt så många besökare som 2021. Även antalet ideella årsarbetskrafter gick ner under pandemin och har till 2021 inte återhämtat sig.

Tabell 13. Hembygdsrörelsen 2013–2021, antal.

Table 13. The nationwide local heritage movement 2013–2021, numbers.

Hembygdsrörelsen: föreningar, ideellt arbete och verksamhet	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Hembygdsföreningar, antal	2 070	2 058	2 076	2 069	2 063	2 058	2 058	2 059	2 062
Ideellt arbete, antal årsarbetskrafter	2 159	2 330	2 045	2 216	2 159	2 102	2 102	1 136	1 363
Besökare, antal miljoner	3,8	4,1	3,6	3,9	3,8	3,7	4,9	1,0	2,5
Evenemang, antal	22 000	27 600	28 100	27 200	36 000	30 100	31 000	11 000	16 000

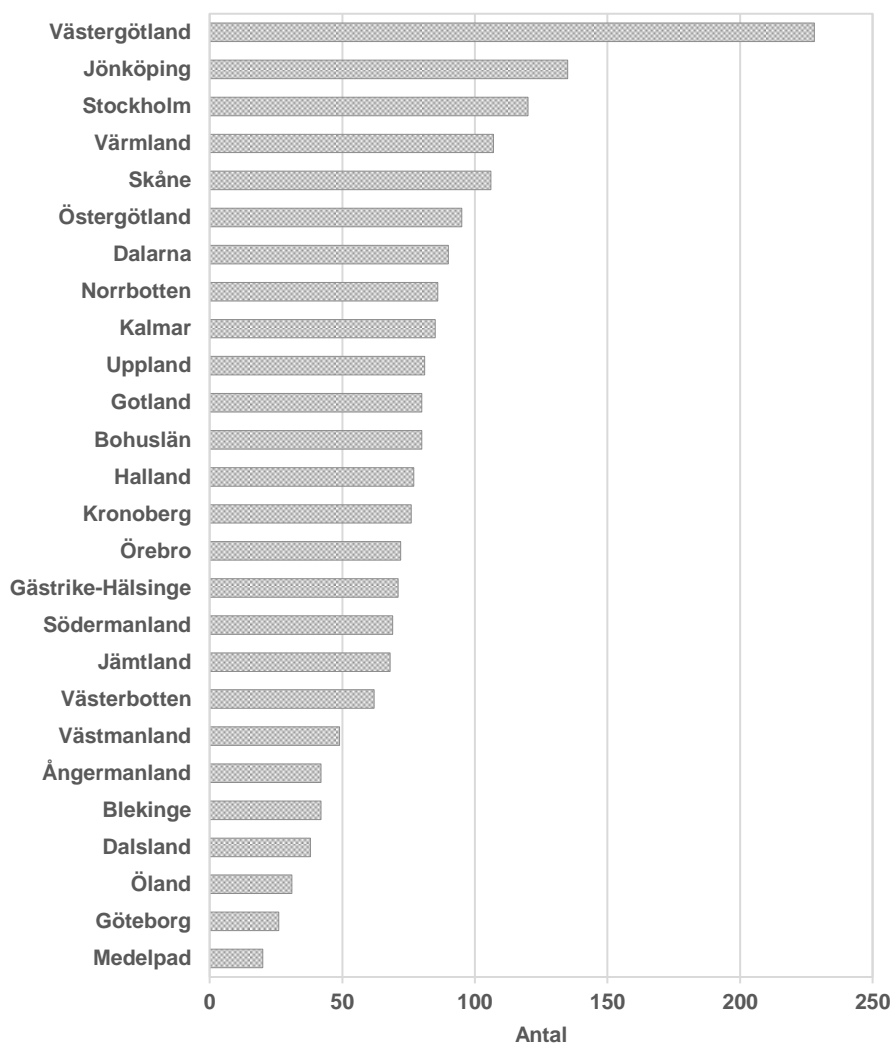
Källa: Sveriges hembygdsförbund.

Kommentar: Siffrorna för antalet hembygdsföreningar inkluderar regionala förbund. Antalet besökare och evenemang är en uppskattning för alla medlemsföreningar, baserat på svar från en årlig enkät.

De lokala föreningarna organiseras inom regionala hembygdsförbund runtom i landet. De regionala indelningarna hos Sveriges hembygdsförbund är delvis baserad på länsgränser men följer inte till fullo den regionala administrativa indelningen. Antalet hembygdsföreningar varierar mycket mellan olika regioner. Flest hembygdsföreningar fanns det i Västergötland. Det fanns också många i Jönköping, Stockholm, Värmland och Skåne. Dessa regioner hade alla över 100 lokala föreningar.

Figur 32. Hembygdsföreningar per region 2021, antal.

Figure 32. Local heritage societies per region 2021, number.

Källa: Sveriges hembygdsförbund.

Kommentar: Kalmar läns Hembygdsförbund har dubbelanslutna medlemsföreningar som i Sveriges Hembygdsförbunds medlemsregister är registrerade som endast medlemmar i Ölands hembygdsförbund. De regionala indelningarna hos Sveriges hembygdsförbund är delvis baserad på länsgränser men följer inte till fullo den regionala administrativa indelningen. I siffrorna exkluderas regionala förbund.

Referenser

Kulturanalys (2016). *Kulturmiljöstatistik 2016*. Stockholm: Myndigheten för kulturanalys.

Kulturmiljölag 1988:950.

Miljöbalk (1998:808).

Proposition 1998/99:114 *Kulturarv – kulturmiljöer och kulturföremål*.

Proposition 2012/13:96 *Kulturmiljöns mångfald*.

Proposition 2016/17:116 *Kulturarvspolitik*.

Proposition 2016/17:3 *Kompletterande bestämmelser till EU:s förordning om europeiska långsiktiga investeringsfonder*.

Riksantikvarieämbetet 2015, *Plattform Kulturhistorisk värdering och urval: grundläggande förhållningssätt för arbete med att definiera, värdera, prioritera och utveckla kulturarvet*. Stockholm: Riksantikvarieämbetet.

SFS 2013:548 *Lag om ändring i lagen (1988:950) om kulturminnen m.m.*

SFS 2017:628 *Förordning (2017:628) om statsbidrag till kulturarvsarbete*.

SOU 2015:99 *Planering och beslut för hållbar utveckling*.

Unesco 2015, *Unescos Konvention om Skydd för Världens Kultur- och Naturarv*.

Hämtad 2022-12-01 från <http://unesco.hemsida.eu/wp-content/uploads/2015/11/Vaerldsarvskonventionen.pdf>

www.kulturanalys.se